

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณค่าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และการเมืองของไทย ซึ่งนำมาเรียบเรียงไว้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้ .-

วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น

1. วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนการเมืองการปกครองไทย
  - 1.1 แนวคิดทางการเมือง
    - ก. พัฒนาการทางการเมืองของไทย
    - ข. บทบาทของทหารกับการเมืองไทย
    - ค. การเรียนรู้ทางการเมืองในสังคมไทย
  - 1.2 การเรียนการสอนการปกครองและการเมืองไทย
    - ก. ขอบเขตของวิชาการปกครองและการเมืองไทย
    - ข. การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และการเมืองของไทย

ในโรงเรียนเตรียมทหาร

2. งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้
  - 2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ในประเทศไทย
  - 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางการเมืองในประเทศไทย
  - 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติทางการเมืองในประเทศไทย
  - 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ การเรียนรู้ทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองในต่างประเทศ

1. วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนการเมืองการปกครองไทย

1.1 แนวคิดทางการเมือง

ก. พัฒนาการทางการเมืองของไทย

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานสำหรับการพัฒนาทางการเมือง ดังนั้นการพัฒนาการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยจึงจำเป็นจะต้องปลูกฝังให้ประชาชนส่วนใหญ่รู้จักและมีอุมการประชาธิปไตยที่แท้จริง รวมทั้งมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย (สุขุม นวลสกุล, วิทยานภาศิริกุลกิจ และ วิชาญ ทวีเศรษฐ์ 2528 : 24) และยกเหตุผลที่ว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ให้ความสำคัญกับประชาชนมากที่สุด จึงเห็นได้ว่าคุณภาพของประชาชนเป็นเงื่อนไขประการสำคัญสำหรับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้แล้วการปกครองระบอบประชาธิปไตยยังต้องการคุณภาพของประชาชนในระดับค่อนข้างสูงมาก คุณภาพในที่นี้หมายถึงคุณภาพในทางการเมือง คือ ความสนใจ ความเข้าใจ และความสามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง (สมนึก ประยูรวงศ์ และ โกวิท แยมโอรุ 2525 : 330-331) จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณภาพของประชาชนทางการเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง นอกจากนั้นแล้วคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตยอีกประการหนึ่งก็คือ การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีคือประชาชนทั้งที่อยู่ภายใต้การปกครองและผู้ปกครองต้องมีความรู้สึกนึกคิดที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (ประหยัด หงษ์ทองคำ 2519 : 85)

การเสริมสร้างคุณภาพทางการเมืองของประชาชนเพื่อพัฒนาการเมืองการปกครองนั้น สมนึก ประยูรวงศ์ และ โกวิท แยมโอรุ (2525 : 331) สรุปไว้ว่า คุณภาพของประชากรทางการเมืองอาจสร้างขึ้นได้ 2 ทาง คือ ให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education) และให้การเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งสอดคล้องกับที่ กรมพล ทงธรรมชาติ (2521 : 317-318) ได้กล่าวไว้ว่า การให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนกระทำได้ 2 วิธี คือ

1. ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง
2. ให้ประสบการณ์ที่ถูกต้อง

การศึกษาและการเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลานานพอสมควรและต่อเนื่องกันไม่ขาดสาย ดังที่ สุชิน ทัศนิกุล (2515 : 135) ได้สรุปไว้ว่า หลังจากการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองที่เรียกว่า "ประชาธิปไตย" ในปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมานั้น อาจกล่าวได้ว่า บรรยากาศทางการเมืองของไทยเป็นเรื่อง การต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมืองในระหว่างกลุ่มผู้นำเท่านั้น และกลุ่มผู้นำที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามามีอำนาจก็เป็นกลุ่มทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน แต่หลังจากรัฐประหารในปีพุทธศักราช 2490 เป็นต้นมาจนถึงวันที่ 15 ตุลาคม 2516 พลเรือนได้คบหาทางการเมืองลงไป และกลุ่มทหารก็ทำการปกครองประเทศตลอดมา การครอบงำอำนาจทางการเมืองของทหารทำให้เกิดผลเสียหายคือ กระบวนการประชาธิปไตยของไทยขาดตอนเป็นช่วง ๆ ทำให้ประชาชนขาดโอกาสที่จะเรียนรู้และปฏิบัติประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง

ข. บทบาทของทหารกับการเมืองไทย

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ทางการเมืองของประเทศไทยนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 โดยคณะราษฎรภายใต้การนำของ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มข้าราชการพลเรือนและทหารที่ประกอบไปด้วยกำลังพลจากกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ได้กระทำการยึดอำนาจและนำระบอบการปกครองหรือระบบการเมืองใหม่ที่เรียกว่า "ประชาธิปไตย" มาใช้ปกครองประเทศไทยแทนการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้วนั้น จะเห็นได้ว่าทหารมีความสำคัญและมีบทบาทเป็นผู้นำการปกครอง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีทางการเมืองของประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างแท้จริงตลอดมา (ชาตวูฒิ วัชรพุกก 2518 : 72) นั่นคือ ในบางกรณีทหารอาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง (direct action) เช่น การยึดอำนาจ (seizure of power) รัฐประหาร (coup d'etat) และการปฏิวัติ (revolution) เป็นต้น หรืออาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยอ้อม (indirect action) เช่น ยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนเพื่อแก้ไขสถานการณ์อันไม่สงบของประเทศหรือให้การสนับสนุนรัฐบาลพลเรือนใหม่มีอำนาจ แต่อำนาจที่แท้จริง (actual power) ยังคงอยู่กับทหาร (บุญชาติ พรหมพุด 2520 : 1) นอกจากนั้นเวทีการเมืองของไทยก็เป็นเรื่อง การช่วงชิงอำนาจทางการเมืองในระหว่างกลุ่มผู้นำทางทหารด้วยกัน

เท่านั้น ทั้งที่ สุขุม นวลสกุล (2528 : 149-153) ได้ชี้บ่าวไว้ว่า หลังจากประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ทหารเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง ดังเช่น การปฏิวัติรัฐประหารทั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 ถึงก่อนหน้าวันที่ 13 ตุลาคม พุทธศักราช 2516 ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย รวมทั้งพบค 7 ครั้งด้วยกัน ทั้งยังมีหัวหน้าผู้กระทำกรปฏิวัติหรือรัฐประหารล้วนแล้วแต่เป็นทหารทั้งสิ้น และถ้าพิจารณาจากรายชื่อนายกรัฐมนตรีตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเรามีนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหารมากกว่าพลเรือน โดยเริ่มจาก พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พันตรีควง อภัยวงศ์ พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้วบรรดานายกรัฐมนตรีที่มาจากทหารก็สามารถปกครองประเทศในช่วงระยะเวลาที่นานกว่านายกรัฐมนตรีที่มาจากพลเรือน ทั้งที่สุรพงษ์ ปนาคกุล (2526 : 183) ได้สรุปไว้ว่า นายกรัฐมนตรีที่เป็นทหารสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ได้เป็นเวลานานมากกว่านายกรัฐมนตรีที่เป็นนักการเมืองหรือข้าราชการฝ่ายพลเรือน สาเหตุที่พลึงทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองไทยได้ก็เพราะทหารเป็นกลุ่มอิทธิพลที่แข็งแกร่งที่สุดของสังคมไทย ประกอบด้วย กำลังอาวุธ ระเบียบวินัย และการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น (สมนึก ประยวงค์ และ โกวิท แยมโอรุ 2525 : 332) ทั้งที่ สนิท จรชนันต์ (2524 : 66) ได้สรุปไว้ว่า ทหารเป็นองค์การที่มีระเบียบวินัย (Discipline) ความเป็นปึกแผ่น (Cohesion) การฝึกอบรม (Training) เอกสารข้อมูลทางการเมือง (Political Information) แหล่งดำเนินการ (Location and Mobility) สายการบังคับบัญชา (Hierarchy of Command) นำใจของความเป็นทหาร (Spirit) และบุคลิกการใช้อาวุธ นอกจากนั้นแล้ว บรรพต วีระสัย, สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และ บวร ประพฤติกิติ (2523 : 197-200) ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ทหารมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองประเทศให้ปลอดภัยจากอันตรายนอกประเทศ ในการปฏิบัติหน้าที่ย่อมจำเป็นที่จะต้องใช้อาวุธอยู่ในมือ การมีอาวุธแม้ไม่ได้ใช้ก็มีพลังแฝงอยู่ กล่าวคือ สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองได้ ประโยชน์ของอาวุธที่นำมาใช้ทางการเมืองก็คือ การปฏิวัติหรือรัฐประหาร รวมทั้งทหารมีความรักหมู่รักคณะ ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและต้องปฏิบัติตามวินัยของทหารอย่างเคร่งครัด ตลอดจนมีความผูกพันใกล้ชิดจนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งก็สืบเนื่องมาจาก

1. การฝึกฝนเล่าเรียนในโรงเรียนทหารเดียวกัน
2. การมีประสบการณ์ในสมรภูมิต่างกัน

ซึ่งก็สอดคล้องกับ ปรีชา หงส์ไกรเลิศ (2513 : 219-235) ใ้ชี้ให้เห็นถึงขีดความสามารถของทหารว่า องค์การทางทหารเป็นองค์การที่มี "พลัง" มากที่สุดที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองของประเทศได้ เนื่องจากทหารเป็นหน่วยงานที่เข้มแข็งมากที่สุดก้านการจึกกำลังคน กำลังอาวุธที่ทันสมัย ระเบียบวินัย ความสามัคคี ความกล้าหาญ ความเสียสละ เกียรติ ความซื่อสัตย์ ตลอดจนมีระบบการฝึกอบรมที่ดีในทุกชั้นตอนของตำแหน่งหน้าที่ทางทหาร นับตั้งแต่พลทหารจนถึงนายพล และยังมีภารกิจระบบงานที่เป็นเอกภาพในการบังคับบัญชา ทำให้การสั่งการทางทหาร เป็นไปได้อย่างฉับพลันและบังเกิดผล และที่สำคัญที่สุดก็คือ ทหารเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเอกราชของชาติ จนมีคำพังเพยที่สะท้อนถึงความรู้สึกของคนไทยที่คุ้นชางจะคุ้นหูว่า "ประเทศเป็นบ้าน ทหารเป็นรั้ว" นอกจากนั้นแล้วทหารยังได้รับการยกย่องจากประชาชนว่าเป็น วีรบุรุษ ที่เป็นกำลังสำคัญทำหน้าที่ต่อสู้เพื่อรักษาอิสรภาพ ความมั่นคงของชาติ คุ้มครองประชาชน ป้องกันการแทรกแซงบอบทำลาย (Subversion) หรือการรุกราน (Aggression) จากภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนรักษามลประโยชน์ของประเทศชาติ (คู่มือการสธนและอบรมทหารว่าคัยการอบรมทหาร เลม 1 พุทธศักราช 2516 : 151)

ในขณะที่ทหารทำหน้าที่ป้องกันประเทศ คำรวจก็มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย รักษาความปลอดภัย บำรุงทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชนภายในประเทศ ดังนั้นคราบไคที่คำรวจยังทำหน้าที่รักษาความมั่นคงความสงบสุขภายในประเทศควบคู่ไปกับทหารซึ่งทำหน้าที่ป้องกันรักษาประเทศชาติ ทั้งจากการรุกรานแทรกซึมบอบทำลายจากภายในและภายนอกประเทศ ตามนโยบายของรัฐบาลแล้ว สถานการณ์ภายในประเทศก็จะสงบเรียบร้อย อันเป็นรากฐานของความมั่นคงภายในชาติ (คู่มือการสธนและอบรมทหาร ว่าคัยการอบรมทหาร เลม 1 พุทธศักราช 2516 : 128) ประชาชนก็มีโอกาสใ้ใช้สิทธิเสรีภาพคามวิดีทางการเมืองแบบประชาธิปไตยใ้ได้อย่างเต็มที่ ในทางตรงกันข้าม ถ้าบ้านเมืองตกอยู่ในสภาวะที่สับสนวุ่นวาย รัฐบาลก็จำเป็นจะต้องใช้อำนาจไ้ยอาศัยกำลังจากทหารคำรวจในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยและเอกราชของชาติซึ่งมีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้ สงบ สุวีริยนทร์ (2515 : 121-128) ใ้อธิบายไว้ว่า เมื่อจอมพลแปลก พิบูล-

สงคราม เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีมีบทบาททางการเมืองอย่างแท้จริงแล้ว ใ้คนเอาสมัครพรรคพวกเข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง เช่น แดงทั้งให้ พันเอกเผ่า ศรียานนท์ นายทหารคนสนิทไปคุมกำลังตำรวจโดยเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ มียศเป็นพลตำรวจตรี ในขณะที่เดียวกันก็มอบให้ พันเอกสุภะสิทธิ์ ฐนะรัชต์ เป็นผู้อำนวยการกองพลที่ 1 คุมกำลังทหารในพระนคร และเลื่อนยศเป็นพลตรีเช่นเดียวกัน (คำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองของไทย กองวิชาสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนเตรียมทหาร พุทธศักราช 2528 : 35) จะเห็นได้ว่า ตำแหน่งทางการเมืองทหารและตำรวจที่บุคคลทั้งสองรักษาการอยู่นั้นเป็นเสมือนรากฐานที่รองรับอำนาจทางการเมืองของผู้นำที่ก้าวเข้ามาทำหน้าที่ปกครองประเทศทุกยุคทุกสมัยเสมอมา ดังนั้นทหารและตำรวจกับการเมืองไทยจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเมื่อศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยโดยละเอียดแล้ว อาจสรุปได้ว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทยส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่จบจากโรงเรียนทหาร ทำให้ทหารเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการเมืองและสังคมของประเทศ

ค. การเรียนรู้ทางการเมืองในสังคมไทย

การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการนำพาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) โดยผ่านกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าทางการเมืองหรือกระบวนการสังคมประเพณีทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งมีตัวการ (agents) ต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษาทุกระดับ กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน และอื่น ๆ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้การเรียนรู้ทางการเมือง ดังที่ สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2524 : 32) ได้อธิบายว่าการเรียนรู้ทางการเมืองอาจมีได้ 2 ลักษณะ คือ การเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดจากการสอนโดยตรง (Direct Learning) หรือจากการปลูกฝังลัทธิ (Indoctrination) เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดจากการตั้งใจสอน (Intentional Learning) มีกำหนดระยะเวลา มีหลักสูตร วิธีการสอน และมีการวางแผนการสอนที่แน่นอน ส่วนการเรียนรู้ทางการเมืองในอีกลักษณะหนึ่งคือ การเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม (Indirect Learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ (Unintentional Learning) เช่น ได้รับความรู้จากการพูดคุยกับเพื่อน สนทนากับคนในครอบครัว กระบวนการดังกล่าวไม่มีการวางแผนหรือกำหนดหลักสูตรการสอนที่แน่นอนและมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยผ่านสถาบันและตัวการ (agents) ต่าง ๆ

ในกระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองหรือการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องกับการเมืองจากการปฏิสัมพันธ์กับสถาบันการเมืองต่าง ๆ นอกจากนั้นแล้วกระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) ทำหน้าที่เตรียมบุคคลให้พร้อมสำหรับการเป็นพลเมือง (Citizenship) ในรูปแบบที่พึงปรารถนาของรัฐนั้น ๆ

นักรัฐศาสตร์ทางการเมืองได้อธิบายความหมายของการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองหรือกระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) ไว้ในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

สุจิต บุญบงการ (2515 : 12-13) อธิบายว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) หมายถึง ขบวนการอบรมประชาชนให้เข้าในระบบการเมือง และทำให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องของการเมืองการปกครองของประเทศ

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2517 : 88) อธิบายว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) เป็นการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลซึ่งกระทำต่อกันและยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง

สมบัติ วงศ์ศรีรัตน์ (2524 : 53-54) สรุปว่า กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) เป็นตัวเชื่อมระหว่างสังคมนิยมกับระบบการเมือง กระบวนการนี้ได้สร้างพฤติกรรมของชนในสังคมนิยมการเมือง หรือ "บุคลิกภาพทางการเมือง" ของชนในสังคมนิยม และยังมีอิทธิพลในฐานะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการเมืองในระบบการเมืองด้วย

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุกติพันธ์ (2526 : 19-20) สรุปว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) เป็นกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้ (Knowledge หรือ Cognitive) ความเชื่อ (Beliefs) ทัศนคติและความรู้สึก (Attitudes and Feelings) และค่านิยม (Values) ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมือง และบทบาทต่าง ๆ ในระบบการเมือง กระบวนการสังคมนิยม

ทางการเมือง (Political Socialization) จะเกิดขึ้นโดยผ่านสถาบันและตัวการ (agents) ต่าง ๆ กัน บางตัวการก็มีบทบาทต่อการสร้างการเรียนรู้ทางการเมืองชัดเจน เช่น การสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียน แต่บางตัวการก็มีบทบาทให้การอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทางอ้อม เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ เป็นต้น

กาเบรียล เอ อัลมอนต์ และ จี บิงแฮม เพาเวล (Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell 1966 : 64) อธิบายว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองเป็นกระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน

เคนเนท พี แลงตัน (Kenneth P. Langton 1969 : 8-11) สรุปว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางของการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมืองภายในสังคมหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการของการสืบทอดที่ดำเนินการผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งจะทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของชนกับการเมืองให้เหมาะสม

ไมเคิล รัช และ ฟิลลิป แอทฮอฟ (Michael Rush and Phillip Athoff 1971 : 13-16) กล่าวว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองเป็นตัวเชื่อมระหว่างสังคมกับระบบการเมือง รวมทั้งโครงสร้างและพฤติกรรมระหว่างกัน และยังเป็นกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลรู้จักว่าตนอยู่ในระบบการเมืองและทำให้เกิดการรับรู้หรือมีปฏิกิริยา (Reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยที่กระบวนการนี้เกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และยังเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของประสบการณ์และบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลนั้นด้วย

สรุปได้ว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) หมายถึง กระบวนการที่จะดำรงไว้หรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) และยังเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลในประเทศมีความรู้ในเรื่องระบบการปกครอง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมือง และบทบาทต่าง ๆ ในระบบการเมือง โดยผ่านทางองค์กร (agents) หรือสถาบันต่าง ๆ ในสังคม และกระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) ยังช่วยให้วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture)

และระบบการเมืองแต่ละระบบสามารถดำรงอยู่ได้ (พรศักดิ์ นองแก้ว และ สายทิพย์ สุคติพันธ์ 2526 : 16)

ส่วนความหมายของคำว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง" (Political Culture) นักรัฐศาสตร์ได้อธิบายไว้ดังนี้คือ

กมล สมวิเชียร (2514 : 42) อธิบายว่าวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั้งหมด

สุจิต บุญบงการ (2515 : 12) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) สรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) คือ แบบแผนของทัศนคติของแต่ละบุคคลและความคุ้นเคยทางการเมืองในระบบการเมืองนั้น ๆ

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2524 : 21) สรุปไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม แนวคิด และพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมต่าง ๆ มีต่อระบบการเมืองและต่อส่วนต่าง ๆ ในระบบการเมือง

ชัยสิทธิ์ สิ้นสมบุรณทอง (2524 : 170) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอันเป็นลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมที่มีความเกี่ยวข้องและผูกพันกับระบบการเมือง ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

กาเบรียล เอ อัลมอนด์ และ จี บิงแฮม เพาเวล (Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell 1966 : 50) อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นแบบแผนของทัศนคติหรือความโน้มเอียงทางการเมืองของแต่ละบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมือง และกล่าวว่าความโน้มเอียงทางการเมืองแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (Cognitive Orientation) เป็นความรู้ ความเข้าใจและความเชื่อที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง

2. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับความรู้สึก (Affective Orientation) เป็นความรู้สึกที่มีต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองและองค์การทางการเมือง

3. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า (Evaluation Orientation) เป็น การตัดสินและการให้ความเห็นต่าง ๆ ต่อกิจกรรมทางการเมืองและปรากฏการณ์ทางการเมือง

วิลเลียม ที บลูม (William T. Bluhm 1974 : 5-6) ใ้สรุปไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) หมายถึง ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโดยทั่วไปของสังคม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง

जारอล บี แมนไฮม์ (Jarol B. Manheim 1975 : 30) อธิบายไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) หมายถึง แบบแผนของทัศนคติและความเชื่อขั้นต้นที่สัมพันธ์กับระบบการเมืองการปกครอง

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) หมายถึง แบบแผนของความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรมทางการเมืองที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองการปกครองในสังคมนั้น

เมื่อวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั้งหมด (ณดิ สมวิเชียร 2514 : 42) ดังนั้นเราจึงต้องศึกษาวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ควบคู่ไปกับการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) และการศึกษาวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์นั้น สิ่งที่เราจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ การศึกษาลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม

การศึกษาลักษณะเฉพาะของสังคมไทยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมกล่อมเกลารวมทั้งทางการเมือง (Political Socialization) และวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ของไทยนั้น จำเป็นต้องศึกษาโครงสร้างทางสังคมและลักษณะของครอบครัวไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจ บทบาทของพุทธศาสนา และการศึกษาของประชาชนไปพร้อม ๆ กัน ซึ่ง พลศักดิ์ จิตรไกรศิริ (2524 : 41-42) ใ้อธิบายสรุปไว้ว่า

1. โครงสร้างทางสังคมและประเพณีของครอบครัวไทย เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมาช้านาน และเป็นสังคมที่ยึดถือระเบียบประเพณีเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

อย่างเหนียวแน่น นั่นคือ ประเพณีของครอบครัวไทยถือว่าผู้มีอาวุโสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผู้มีอาวุโส ร่องลงมาจะค่อนข้างเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ผู้น้อยจะค่อนข้างเชื่อฟังผู้ใหญ่จะขัดแย้งโต้เถียงไม่ได้ การถ่ายทอดความเชื่อ โดยการอบรมสั่งสอนกันในครอบครัวไทยเช่นนี้ ทำให้เป็นนิสัยฝังแน่นอยู่กับ ความรู้สึกและความคิดของคนไทยอย่างหนึ่งคือ คนไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ชัก แแย้งกับความคิดเห็นของผู้มีอาวุโสกว่าตน ไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์อะไรต่อหน้าคนหมู่มาก มีความ เชื่อมั่นในตนเองต่ำ และมักจะไม่เห็นคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่นอยู่เสมอ

2. โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีรายได้น้อย นอกจากนั้นการที่ประชาชนมีอาชีพเกษตรกรเช่นนี้ เป็นเหตุให้ประชาชนอยู่อาศัย กระจุกกระจายกันออกไป หากแต่การกระจายความรู้ความเข้าใจทางการเมือง เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชาชนทั่วไปจึงขาดความสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

3. การศึกษาของประชาชนไทย สืบเนื่องมาจากสาเหตุประการที่ 2 เมื่อรายได้ ของประชาชนต่ำ โอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ย่อมมีน้อยลงไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษา ของไทยก็ค่อยขยายตัวมากขึ้นทุกที ซึ่งเป็นนิมิตที่ชี้ว่าการศึกษามีส่วนช่วยสร้างอุดมคติแบบประชา ธิปไตย นอกจากนั้นยังนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลทั้งที่มีต่อ ตนเองและสังคมด้วย

4. บทบาทของพุทธศาสนาในสังคมไทย เนื่องจากศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อความรู้สึก นึกคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนพอสมควร กล่าวคือ หลักธรรมโดยทั่วไปสอนให้ คนรักสงบ รักอิสรภาพ มีความสามัคคี รู้จักการให้อภัย มีเหตุผล ไม่มั่งมายเชื่ออะไรง่าย ๆ

ดังนั้นเมื่อเราศึกษาลักษณะเฉพาะของสังคมไทยแล้ว จะเห็นได้ว่า สังคมไทยจึงเป็น เสมือนตัวเบาหลอหลอมพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพทาง การ เมืองและวัฒนธรรมทาง การ เมืองของคน ไทย

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาประวัติการเมืองไทยในอดีตที่ผ่านมาพบว่า สาเหตุสำคัญ ประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยต้องล้มลุกคลุก คลานอยู่ทุกวันนี้ เป็นเพราะคนไทยส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความสำนึกทางการเมืองระบอบ ประชาธิปไตยอย่างจริงจัง คนไทยคุ้นเคยกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเบื้องบนหนึบยื่นนี้ให้ตลอด ระยะเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการ

ปกครองที่พระมหากษัตริย์และชนนางข้าราชการร่วมกันใช้อำนาจปกครอง ประชาชนอยู่ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งโดยเคร่งครัด ฉะนั้นจึงทำให้ประชาชนคุ้นเคยกับความคิดที่ว่าเรื่องการเมืองการปกครองเป็นเรื่องของหลวงท่านหรือเป็นหน้าที่ของชนชั้นปกครอง ประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิที่จะเกี่ยวข้อง (ประหยัค พงษ์ทองคำ 2519 : 88) นอกจากนั้นแล้ววัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยยังมีลักษณะไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ณล สมวิเชียร 2524 : 163) ทั้งนี้ วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวาน (2521 : 103) ได้อธิบายสรุปไว้ว่า คนไทยคุ้นเคยกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมาตลอดระยะเวลาหลายร้อยปี และถือว่าอำนาจการปกครองนั้นเป็นของผู้ปกครองแต่เพียงฝ่ายเดียว และคนไทยส่วนใหญ่ยังนิยมการใช้อำนาจเด็ดขาด ยึดมั่นในระบบอาวุโส เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ยอมรับในความแตกต่างของบุคคลในทางสังคมและเศรษฐกิจ และไม่สนใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนั้นคนไทยส่วนใหญ่ยังขาดความกระตือรือร้นในเรื่องการเมืองของประเทศ ขาดความสนใจ ขาดความตื่นตัวในการใช้สิทธิทางการเมือง ขาดความรุกรความเข้าใจในโลกที่เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และไม่เข้าใจถึงคุณค่าของการเข้าร่วมในกระบวนการทางการเมือง ทั้งนี้เพราะคนไทยส่วนมากไม่เคยชินกับกระบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และยังไม่ค่อยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ทินพันธุ์ นาคะคะ (2517 : 8-21) ได้ระบุองค์ประกอบของการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ ดังต่อไปนี้

1. มีจิตใจต้องการการปกครองแบบประชาธิปไตย คือมีความต้องการให้มีการปกครองในระบอบนี้มากกว่าการปกครองในระบอบอื่น รวมทั้งจะต้องเห็นด้วยกับการปกครองแบบนี้ ที่ว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน
2. มีความเชื่อและยึดมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล มีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่นและความเสมอภาคของมนุษย์ รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งในการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกอื่น ๆ แม้ว่าสิ่งนั้นจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของตนก็ตาม คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีความอดกลั้นต่อความหลากหลายในพฤติกรรมของผู้อื่น ทราบดีที่บุคคลนั้นยังไม่ละเมือศีลธรรมและเสรีภาพของผู้อื่น

3. เคารพในกติกของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือใช้วิถีคดีสัญญาหักยเสียข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย เพื่อประกันว่าการแก้ปัญหานั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ และให้เป็นไปตามหลักที่ว่า แต่ละคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน ส่วนบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับเสียงข้างมากจะถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามแล้วจะขจัดออกจากสังคมไม่ได้ นอกจากนั้นยังรวมถึง การปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย

4. สนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง การปกครอง โดยติดตามข่าวสารของบ้านเมือง สนทนาถึงปัญหาทางการเมืองกับผู้อื่น และพยายามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือในการกำหนดนโยบายของทางราชการ

5. มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนและมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้นว่าปฏิบัติตามกฎหมายและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ยิ่งกว่านั้นยังจะต้องมีความเชื่อว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตนจะมีผลบ้าง เกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าว

6. มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่นและมีความเชื่อมั่นในตัวเอง เจ้าน้ำที่หรือสถาบันของทางราชการ สิ่งนั้นนับว่ามีความจำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย เพราะการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกัน แม้จะมีความขัดแย้งอยู่ก็ตาม ความสำเร็จของการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ส่วนหนึ่งต้องอาศัยการมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

7. รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ เพราะถ้าปล่อยให้ข้าราชการทำอะไรก็ได้ โดยไม่มีการคัดค้าน ควบคุม และตรวจสอบแล้ว อาจทำให้ใช้อำนาจไปในทางมิชอบได้ง่าย

สรุปได้ว่า ถ้าประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้วก็จะส่งเสริมให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยในสังคมนั้นเจริญงอกงามต่อไป

พรรคกิจ นองแฉว และ สายทิพย์ สุกดีพันธ์ (2526 : 21-23) ได้กล่าวถึงตัวการ (Agents) ในกระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) ที่สำคัญซึ่งทำหน้าที่ให้การเรียนรู้ทางการเมือง มีดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวยุคใหม่ทำหน้าที่ให้การอบรมกล่อมเกลาร่างกาย การเมืองที่มีอิทธิพลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมให้แก่สมาชิกของสังคม อิทธิพลที่สำคัญของครอบครัวยุคใหม่คือ การสร้างทัศนคติและทักษะเกี่ยวกับอำนาจ การมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง และนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต

2. สถาบันการศึกษา จะทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับโลกการเมืองและบทบาททางการเมืองของตน เด็กจะใฝ่เรียนรู้ถึงสถาบันทางการเมืองและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบการเมืองที่ซับซ้อนมากกว่าการรับรู้ความรู้สึกทางอารมณ์แค่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้สถาบันการศึกษาซึ่งมีโรงเรียนและองค์ประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน หลักสูตร การเรียนการสอน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตร ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง รวมทั้งมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยมและสร้างทัศนคติเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของระบบการเมือง

3. กลุ่มเพื่อน มีบทบาทในการกระตุ้นหรือจูงใจ หรือกดดันให้สมาชิกมีทัศนคติและพฤติกรรมที่กลุ่มยอมรับอยู่ โดยบุคคลจะรับเอาทัศนคติและความคิดเห็นของเพื่อนมาเป็นของตน เนื่องจากการยอมรับนับถือหรือความต้องการที่จะเหมือนเพื่อนในกลุ่ม

4. กลุ่มอาชีพ ทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารและความเชื่อถือรวมทั้งประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ กลุ่มที่มีขนาดใหญ่มีความเหนียวแน่นและมีความจงรักภักดีสูงก็จะยังมีบทบาทในการสร้างและปลุกฝังค่านิยมทางการเมืองแก่สมาชิกมากขึ้น

5. สื่อมวลชน มีบทบาทในการกระจายข่าวสารและส่งผ่านค่านิยม ตลอดจนความเชื่อที่สำคัญ ๆ ในสังคมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และยังสามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบความเชื่อทางการเมืองด้วย

6. สถาบันการเมือง มีบทบาทในการสร้างความโน้มเอียงที่จะเป็นผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (Participant Orientations)

ตัวการ (agents) ในกระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization) ที่สำคัญได้แก่ ครอบครัวและโรงเรียน แต่โรงเรียนมีอำนาจในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองอย่างชัดเจนเป็นที่รับรองอย่างเป็นทางการมากกว่าตัวการ (agents) อื่น ๆ

(ชนิตา รัชพลเมือง 2527 : 174) ความรู้ ความคิดเห็นที่ได้จากการศึกษาในโรงเรียนจะมีผลต่อทัศนคติทางการเมืองของผู้เรียนอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองของผู้เรียน (สุวิทย์ สุบรรณ 2516 : 172) นอกจากนี้ เอ็ดเวิร์ด คัมบลิว สมิธ, สแตนเลย์ คัมบลิว เคราส์ และ มาร์ค เอ็ม แอทกินสัน (Edward W. Smith, Stanley W. Krouse and Mark M. Atkinson 1969 : 347) ได้กล่าวสนับสนุนบทบาทของโรงเรียนในสังคมประชาธิปไตยไว้อีกว่า โรงเรียนมีความรับผิดชอบในการเตรียมประสบการณ์ที่จะทำให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการปกครอง ถ้าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการกลุ่ม ขาดความซาบซึ้งและไม่เห็นคุณค่าของประชาธิปไตย และขาดความสามารถในการดำรงชีวิตตลอดจนการทำงานร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมเดียวกันแล้ว รากฐานของระบบการปกครองจะล้มเหลว

ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน เพราะโรงเรียนเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาอบรมทางการเมืองได้มากกว่าสถาบันอื่น ๆ (ประวิทย์ อรรถวิเวก 2518 : 8) และทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด สร้างทัศนคติทางการเมืองให้แก่ผู้เรียนให้เป็นไปในแบบเดียวกันอีกด้วย (ทรงศนีย์ ปัจจุบันนัท 2519 : 50) นอกจากนี้ในด้านการให้ความรู้ทางการเมือง โรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ อีกเช่น หลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร ครูผู้สอน และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นต้น

ในด้านการปฏิบัตินั้น โรงเรียนสร้างสรรคัรบรยากาศประชาธิปไตยได้โดยการจัดปรับปรุงหลักสูตรตลอดจนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสังคม ระบบการปกครองของประเทศที่เป็นอยู่ นอกจากนี้หลักสูตรจะต้องสอดคล้องกับจุดหมายของกระบวนการให้การศึกษา ซึ่ง สมิตร์ กุณานุกร (2517 : 37-40) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาโดยจำแนกและจัดลำดับของพฤติกรรมออกเป็นหมวดหมู่ ในแต่ละหมวดหมู่มุ่งถูกจำแนกออกเป็นระดับ ๆ ตามความยากง่าย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การกำหนดจุดหมายเป็นไปอย่างรัดกุมนั่นเอง สำหรับหมวดหมู่และลำดับของจุดหมายดังกล่าวนี้ เรียกว่า จุดมุ่งหมายทางการศึกษา (Taxonomy of Educational Objectives) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวดคือ 1) พหุพิสัย (Cognitive Domain) 2) ทัศนคติพิสัย (Affective Domain) และ 3) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2518 : 26-27) ได้เสนอแนะวิธีการปลูกฝังความเข้าใจประชาธิปไตยให้กับนักเรียนในชั้นการเรียนการสอนไว้ว่า เป้าหมายของการฝึกอบรมนักเรียนคือ การสร้างพฤติกรรมที่จะเป็นประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียนซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต วิธีการของการฝึกอบรมนักเรียนก็ควรเป็นประชาธิปไตยด้วย สำหรับการจัดการเรียนการสอนให้เป็นประชาธิปไตย มีวิธีการดังนี้

1. ต้องเปิดโอกาสให้เด็กซักถามและแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และครูต้องยอมรับฟัง
2. ต้องไม่บังคับให้เชื่อสิ่งที่สอนโดยมิได้แสดงเหตุผล
3. ควรให้เด็กค้นพบความจริงและกฎเกณฑ์ด้วยตนเอง เช่น การใช้การสอนแบบแก้ปัญหา และใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์
4. ควรให้เด็กได้ทำงานหมู่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การค้นคว้า การสาธิต การแสดงละคร การจัดทำรศการ การอภิปราย ฯลฯ

วิจิตร สิ้นสิริ (2520 : 136-142) ได้อธิบายถึงการสอนสังคมนศาสตร์แนวใหม่ว่า พยายามสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาที่ว่า ให้คนคิดเป็น ให้มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติได้ ไม่ใช่สอนเพียงให้จำได้เท่านั้น การสอนสังคมนศาสตร์นั้นต้องสอนกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การวิจัย และการแสวงหาข้อมูลนอกเหนือไปจากเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่มีผู้ค้นพบแล้ว สังคมนศาสตร์มีส่วนประกอบที่สำคัญ 2 อย่างคือ เนื้อหาสาระ และ กระบวนการ เช่น การสอนวิชารัฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาก็ควรสอนกระบวนการคิด การแก้ปัญหา พฤติกรรมทางการเมืองที่มีแนวโน้มไปในรูปต่าง ๆ ด้วย ไม่ใช่มุ่งสอนเนื้อหาสาระเท่านั้น เช่น การปกครองเป็นอย่างไร การเมืองมีที่พรรค เป็นกัน นอกจากนั้นแล้วยังได้สรุปแนวโน้มของการสอนสังคมนศาสตร์ไว้ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสอนสังคมนศาสตร์แนวใหม่จะต้องมีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในเชิงพฤติกรรม ใช้วิธีการสอนที่เรียกว่า การสอนสังกัป (Conception Approach) สังกัป คือลักษณะร่วมกันของเหตุการณ์ของสิ่งของหรือความคิด การสอนสังกัปนั้นคนต้องคิดเป็น ครูควรสอนให้เด็กคิดด้วย มีข้อเสนอให้เด็กท่องจำอยู่เสมอ การคิดเป็นไม่ใช่สิ่งที่

ศาสตร์หรือภูมิศาสตร์อย่างเกี่ยว ทั้งนี้การสอนสังคมศาสตร์ในปัจจุบันน่าจะจัดการสอนเป็นแบบสหวิทยาการทั้งแก่ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงมหาวิทยาลัย

6. เสนอทางเลือกให้นักเรียนไว้มาก ๆ โดยให้มีการเลือกตัดสินใจ เช่น การสอนวิชาต่าง ๆ การใช้อุปกรณ์การสอน ตำราที่ใช้ก็เสนอไว้หลาย ๆ เล่ม ที่จริงตำรานั้นก็เป็นเพียงแนวการสอนเท่านั้นเอง ถ้าจะให้นักเรียนคิดเป็น วิเคราะห์เป็น ให้แตกฉาน ต้องมีเอกสารประกอบการเรียนไว้มาก ๆ โดยต้องคำนึงว่าในระดับมัศึกษานั้นมีหลักการสำคัญคือ ถ้าจะให้วิทยากรก้าวหน้า จะต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) ทาง การเรียนการสอนและการวิจัย เช่น การสอนลัทธิการเมืองในระดับมัธยมศึกษา ควรจะสอนลัทธิต่าง ๆ เพื่อให้มีการเปรียบเทียบกันให้เห็นชัด ให้นักศึกษาเลือกศึกษาเอง ผู้สอนไม่ควรชักนำให้เชื่อลัทธิใดลัทธิหนึ่ง แค่อาจชี้ให้เห็นว่า ขณะนี้สังคมไทยเป็นสังคมประชาธิปไตยและประชาธิปไตยนั้นเหมาะสมกับประเทศไทยอย่างไร

7. แนวโน้มของการสอนสังคมศาสตร์ประการสุดท้ายก็คือ การใช้นวัตกรรม หลักของนวัตกรรมไม่ใช่ของใหม่เสมอไป นวัตกรรมได้แก่แนวความคิดที่เปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับโลกวิทยาศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงหรือสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ถ้าเราไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ปรับปรุงตัวเราเองก็จะทำให้ไม่ทันนักเรียน

ส่วนงานการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้น ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ (2520 : 160-162) ได้สรุปไว้ว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ควรต้องสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่หลักเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ โดยทดลองให้นักศึกษานี้

1. การเลือกตั้งกรรมการต่าง ๆ ในองค์การนิสิตนักศึกษา การเลือกตั้งจะต้องมีขบวนการตามแบบอย่างประชาธิปไตย เช่น การจัดกลุ่มหาเสียงทำนองพรรคการเมือง การแถลงนโยบายของกลุ่ม การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การสรรหาผู้สมัครที่มีอุดมการณ์ และความรู้ความสามารถเหมาะสม การจัดหน่วยเลือกตั้ง การนับคะแนนเสียง ตลอดจนการประกาศผล แต่ทั้งนี้นักศึกษาจะต้องเคารพกฎหรือระเบียบ ซึ่งออกโดยนักศึกษานานอง องค์การนักศึกษาอย่างเคร่งครัดและจะต้องรักษาวินัยโดยเข้มงวดกวดขัน เช่น จะต้องไม่ก่อการวิวาท ทุจริตในการเลือกตั้ง และในประการสุดท้าย นักศึกษาจะต้องยอมรับมติส่วนใหญ่ของนักศึกษาด้วยกัน เมื่อจะแสดงการคัดค้านก็จะต้องให้อยู่ในขอบเขตของกฎหรือระเบียบ

2. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงออกของการทำงานเป็นกลุ่ม การประสานงานหรือการให้ความร่วมมือระหว่างบุคคลหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาชายหรือหญิงหรือนักศึกษาชั้นใด วัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจะก่อให้เกิดพลังกลุ่ม (Group Dynamics) ไม่ใช่ทางคนต่างทำ นักศึกษาจะเรียนรู้การวางแผน การรับผิดชอบตนเอง การรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือหมู่คณะ ความซื่อสัตย์ ความอดทน การรักษาระเบียบวินัย การผ่อนปรน และการประสานงาน ความเสียสละ การรักหมู่คณะ คุณสมบัติเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง

3. กิจกรรมในหลักสูตร ก็ควรได้รับความสนใจและถือปฏิบัติในแนวทางที่จะช่วยสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ ในการศึกษาในห้องเรียน นักศึกษาก็ควรให้ความสนใจกับความรู้ซึ่งอาจารย์หรือผู้บรรยายได้ให้แก่นักศึกษา เพราะเป็นเป้าหมายของการศึกษาเพื่อให้นักศึกษาได้รับความรู้ นักศึกษาจะต้องไม่ขาดเรียนโดยไม่มีเหตุผลและควรให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างจริงจัง เป็นต้นว่า การแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ การทำงานตามคำสั่งของอาจารย์ การค้นคว้าในห้องสมุด ในทำนองเดียวกันอาจารย์หรือผู้บรรยายก็ควรจะมีแนวการสอนที่มุ่งให้เกิดประชาธิปไตยแก่นักศึกษาให้มาก เช่น การจัดให้ทำงานเป็นกลุ่ม (Group Work) การอภิปรายเป็นกลุ่ม การจัดแสดงประชาคม การค้นคว้านอกชั้นเรียน ฯลฯ ในการเพิ่มพูนความรู้โดยอาศัยวิธีการประชาธิปไตยนั้น อาจารย์ผู้บรรยายจะต้องไม่ผูกขาดความคิดเห็นไว้แต่เพียงผู้เดียว ถ้าสิ่งใดเป็นความคิดเห็น อาจารย์หรือผู้บรรยายจะต้องยินยอมให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นไม่ว่าจะเป็นไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้าน

4. อาจารย์และนักศึกษาควรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งนี้ก็เพราะว่าองค์ประกอบของวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่สำคัญก็คือ อาจารย์กับนักศึกษา ถ้าต่างคนต่างมุ่งแต่จะหันหลังให้กันก็จะทำให้ขาดการประสานงานและความร่วมมือกัน อาจกลายเป็นผลร้ายต่อการสร้างความเข้าใจอันดีต่อไป ความสัมพันธ์อันนี้อาจเปรียบเทียบกับตัวอย่างของอำนาจธิปไตย ซึ่งแบ่งออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ (การออกกฎหมาย) อำนาจบริหาร (การรักษากฎหมาย) อำนาจตุลาการ (การตีความกฎหมาย) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของประชาธิปไตย อำนาจทั้งสามจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สามารถเข้าใจซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี ถ้าในประเทศใด ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทั้งสามไม่อยู่ในลักษณะราบรื่นแล้วก็อาจเป็นผลร้ายต่อเสถียรภาพของรัฐบาลหรือประเทศ

5. ควรมีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างนักศึกษาต่างสถาบัน หรือนักศึกษากับประเทศชาติ การรักษาระเบียบวินัย การทำงานประสานเป็นกลุ่มหรือกิจกรรมใด ๆ อาจขยายเป็นการทำงานร่วมกับระหว่างนักศึกษาต่างสถาบัน เพื่อฝึกหัดความร่วมมือ การประสานงานและการเสียสละระหว่างกันและกัน การฝึกการทำงานกันระหว่างนอกกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะฝึกหัดประชาธิปไตย ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับประเทศชาติ หมายความว่า นักศึกษาในฐานะพลเมืองของประเทศจะทอประกายพสกนิกรหรือระเบียบข้อบังคับของรัฐบาลซึ่งตราเป็นกฎหมาย ให้ความร่วมมือ และสนใจในกิจกรรมของรัฐบาลที่ตนคิดเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ร่วมกัน ในกรณีจะแสดงการคัดค้านซึ่งเป็นการคิดเห็นโดยเจตนาบริสุทธิ์ก็จะต้องดำเนินการตามวิธีการประชาธิปไตย เช่น ถ้าจะเกินขอบเขตก็จะต้องไม่มีการทำลายทรัพย์สินหรือทำร้ายร่างกายผู้อื่น อาจแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ผ่านสื่อมวลชนของนักศึกษาเอง หรือสื่อมวลชนทั่วไป

จากการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ข้อคิดเหล่านี้จะเป็นทิศทางที่นำไปสู่การเลือกวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ หรือเน้นความสำคัญของวิธีการสอนแบบที่เหมาะสมกับลักษณะ ความสนใจ ระดับสติปัญญา ความถนัด ตลอดจนความต้องการของผู้เรียน วิธีการสอนและแนวคิในการปลูกฝังประชาธิปไตยแนวใหม่ในลักษณะต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ฝึกให้เด็กรู้จักพิจารณาทัศนคติสนใจด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มหรือสังคมที่ตนอยู่ได้ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและการเมืองของประเทศ และยังเป็นการฝึกให้เด็กเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยของเรา ทั้งนี้การอบรมการเรียนรู้ทางการเมืองในโรงเรียนจึงมีความสำคัญในการพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความสำนึกทางการเมือง รวมทั้งมีความศรัทธาและเห็นคุณค่าของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันจะช่วยพัฒนาการเมืองของไทยให้เจริญมั่นคงและมีเสถียรภาพสืบต่อไป

1.2 การเรียนการสอนการปกครองและการเมืองไทย

ก. ขอบเขตของวิชาการปกครองและการเมืองไทย

วิชาการปกครองและการเมืองไทยเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการปกครองของไทยในค่านพื้นฐานของการปกครองไทยและกระบวนการของการปกครองไทย (หลักสูตรปริญญา

ครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี ปรับปรุงแก้ไข พุทธศักราช 2525 : 168) ซึ่งเริ่มตั้งแต่รูปแบบและวิวัฒนาการการปกครองไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เรื่อยไปจนกระทั่งถึงโครงสร้างการจัดองค์การทางการเมืองการปกครองไทยอันประกอบด้วย สถาบัน องค์การ และกระบวนการทางการเมืองการปกครองไทย ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ รัฐสภา รัฐบาล และคณะรัฐมนตรี พรรคการเมือง การเลือกตั้ง รวมทั้งระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (หลักสูตรวิชาสังคมศาสตร์ โรงเรียนเตรียมทหาร พุทธศักราช 2525 : 22-23) ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งได้กำหนดให้วิชาการปกครองและการเมืองของไทย เป็นวิชาบังคับพื้นฐาน ให้นักเรียนทุกคนเรียน โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปแล้วแต่สถาบันการศึกษา เช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กำหนดให้วิชา 311 113 การเมืองการปกครองไทย (หลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี ปรับปรุงแก้ไข พุทธศักราช 2525 41) เป็นวิชาบังคับพื้นฐานให้บัณฑิตทุกสาขาเรียน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กำหนดให้วิชา การเมืองและการปกครองไทย (คู่มือการศึกษา 2525-2526 : 24) เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไป เช่นเดียวกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน ได้กำหนดวิชา รัฐ 101 การเมืองเบื้องต้น (คู่มือศิลปการศึกษาศาสตร์ 2522 : 71) เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไป และคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้กำหนดให้วิชา มข.122 สังคมกับการปกครอง (คู่มือการศึกษา พุทธศักราช 2522 : 44) เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไป เป็นต้น

ข. การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองของไทยในโรงเรียนเตรียมทหาร

สำหรับการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองของไทยในโรงเรียนเตรียมทหารนั้น วิชาดังกล่าวได้รับการบรรจุเป็นวิชาบังคับพื้นฐานของหลักสูตรวิชาสังคมศาสตร์ ซึ่งรวมอยู่ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเตรียมทหาร (2525 : 22-23) กำหนดให้นักเรียนเตรียมทหารทั้ง 4 เหล่าทัพ ประกอบด้วย นักเรียนนายร้อย นักเรียนนายเรือ นักเรียนนายเรือ-อากาศ และนักเรียนนายร้อยตำรวจ ทุกคนเรียนในภาคการศึกษาที่ 1 โดยมีเวลาในการศึกษาประมาณ 16-17 สัปดาห์ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานสำหรับการศึกษาระบบวิชาอื่น ๆ ที่นักเรียนจะต้องศึกษาคือไป โดยมีจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียน

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการปกครองของไทยว่ามีผลกระทบกระเทือนต่อกันอย่างไร กล่าวคือ การปกครองนั้นในบางครั้งต้องผันแปรไปตามสภาพการเมือง ซึ่งอาจเป็นการเมืองภายในหรือภายนอกประเทศก็ได้
2. มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นมาของระบบการเมืองและระบบการปกครองระบอบพื้นฐานของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. มีความสามัคคีและยึดมั่นในสถาบันหลักทั้งสาม คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
4. มีความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมของสังคม สามารถปรับตนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
5. มีความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และสามารถวิเคราะห์เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้
6. รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่นในขอบเขตของกฎหมายบ้านเมือง และให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกล้าหาญ มีความเสียสละต่อส่วนรวม
7. รู้จักนำทรัพยากรทางการบริหารไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
8. มีความรู้พื้นฐานในวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อนำไปศึกษาต่อในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ และโรงเรียนนายร้อยตำรวจได้

ส่วนเนื้อหาของวิชาประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองของไทยนั้น สามารถสรุปได้จากหลักสูตรวิชาสังคมศาสตร์ (2525 : 23) และคำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองของไทย (2528 : 1-80) ดังต่อไปนี้คือ

- บทที่ 1 การเมือง การปกครองและรูปแบบของการปกครอง
- บทที่ 2 ลักษณะการปกครองของไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ลักษณะการปกครองสมัยสุโขทัย
  - ลักษณะการปกครองสมัยอยุธยา
  - ลักษณะการปกครองสมัยรัตนโกสินทร์

- บทที่ 3 สภาพการปกครองของไทยระยะก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475
- การเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยรัชกาลที่ 4
  - การเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6
  - รัชกาลที่ 6 กับประชาธิปไตย
- บทที่ 4 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475
- บทที่ 5 การแตกแยกของกลุ่มอิทธิพลทางการเมือง
- แก่โครงการเศรษฐกิจ
  - รัชกาลที่ 7 สละราชสมบัติ
- บทที่ 6 สภาพการเมืองการปกครองของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475
- สมัยคณะราษฎร พุทธศักราช 2475 - พุทธศักราช 2490
  - สมัยคณะรัฐประหาร พุทธศักราช 2490 - พุทธศักราช 2500
  - สมัยคณะปฏิวัติ พุทธศักราช 2500 - พุทธศักราช 2516
  - สมัยคณะปฏิรูป พุทธศักราช 2519
- บทที่ 7 การเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย
- ลักษณะทั่วไปที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองในประเทศก่อกำเนิดพัฒนา
  - บรรยากาศทางการเมืองของไทยที่ทำให้ทหารเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง
- บทที่ 8 การจัดองค์การทางการเมืองการปกครองของไทย
- รัฐธรรมนูญ
  - พระมหากษัตริย์
  - ศาล
  - รัฐบาล
  - รัฐสภา
  - พรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง

บทที่ 9 ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

- หลักการจักระเบียบบริหารทั่วไปของประเทศต่าง ๆ
- ระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง
- ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค
- ระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

2. งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ในประเทศไทย

ปริญญานุสาถาภเจริญ (2517 : 104-116) ทำการวิจัยเรื่อง "การเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสำรวจปัญหาที่ครูนักเรียนประสบ ตลอดจนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตร แบบเรียน การเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูสอนวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 25 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนประจำจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 15 แห่ง จำนวน 300 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยคิดเป็นร้อยละ หากค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า วิธีสอนที่ครูใช้บ่อยที่สุดคือ การบรรยาย การอธิบายประกอบการซักถาม การค้นคว้าประกอบการเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและฝึกแก้ปัญหาโดยการอภิปราย นอกจากนี้ครูได้แนะนำให้นักเรียนติดตามข่าวประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ปัญหาสำคัญของครูได้ค้นพบจากการวิจัยนี้คือ โรงเรียนไม่สามารถจัดหาแหล่งค้นคว้า หนังสืออ่านประกอบ เอกสารทางวิชาการ ตำรา และอุปกรณ์ประกอบการสอนให้กับครูและนักเรียนได้เพียงพอ นักเรียนประสบปัญหาเนื้อหาวิชาไม่น่าสนใจ ครูและนักเรียนทราบว่าการจัดกิจกรรมช่วยเพิ่มประสบการณ์กว้างขวาง แต่ครูมีปัญหากับงบประมาณในการใช้จ่ายจึงไม่อาจจัดกิจกรรมได้ตามที่ต้องการ ในชั้นการวัดผล ครูส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายเพื่อวัดประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียน ครูให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหาร

ควรจะจัดเพิ่มงบประมาณ เวลา อุปกรณ์การสอน และหนังสือสำหรับสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้มากขึ้น ส่วนนักเรียนเสนอแนะว่า อุปกรณ์การสอนและหนังสือวิชาหน้าที่พลเมืองควรถูกทันสมัยเสมอ

ประสิทธิ์ ปริกชิตกานนท์ (2518 : 101-115) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ (1) ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา (2) ศึกษาความสนใจและความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา (3) ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคนั้น (4) หาข้อเสนอแนะเป็นแนวทางการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ตัวอย่างประชากรที่ใช้คือ ครูผู้สอนสังคมศึกษา จำนวน 37 คน และนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 600 คน จากโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง 10 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละและหาค่าเฉลี่ยของความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่า (1) กิจกรรมเสริมหลักสูตรสังคมศึกษามีจัดขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่มากนัก (2) ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสังคมศึกษา คือ การขาดอุปกรณ์ เวลา และเงินที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม (3) ครูให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขและปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสังคมศึกษาว่า ควรมีการจัดทัศนศึกษา เพิ่มเวลา เงิน และอุปกรณ์ให้เพียงพอ ส่วนนักเรียนเสนอแนะว่า โรงเรียนควรจัดหาอุปกรณ์ให้เพียงพอครบทุกอย่าง และโรงเรียนควรมีโครงการทัศนศึกษาอีกด้วย

จำรัส น้อยแสงศรี (2518 : 145-163) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม ในภาคศึกษา 9" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม ที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาในชั้นหลักสูตร วิธีการสอนของครู ประโยชน์และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมของโรงเรียน ครูและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนต่อไป ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่สาม ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ในภาคการศึกษา 9 เป็นนักเรียนชาย 200 คน นักเรียนหญิง 200 คน รวมทั้งหมด 400 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและนำข้อมูลที่หามาได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติโดยการหาค่ามัธยฐานและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการปกครอง ปัญหาบ้านเมือง พรรคการเมือง จิตวิทยา ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาสังคม ปัญหาระหว่างประเทศ ประวัติศาสตร์ และบทบาทของนักเรียนเกี่ยวกับการเมือง เป็นต้น สำหรับวิธีการสอนนั้น นักเรียนชอบวิธีการขยายความรู้เพิ่มเติมเนื้อหาในแบบเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเกี่ยวข้องกับบทเรียน ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน จัดทัศนศึกษา และเชิญวิทยากรมาบรรยาย นักเรียนไม่ชอบวิธีการสอนที่ครูอธิบายและแสดงความคิดเห็นแต่ผู้เดียว ครูบรรยายตามแบบเรียน แล้วอ่านบทเรียน แล้วให้นักเรียนดูตาม นักเรียนส่วนใหญ่เสนอแนะว่าการสอนของครูควรใช้สื่ออุปกรณ์ประกอบการสอนทุกครั้ง ควรปรับปรุงวิธีการสอนให้ใหม่อยู่เสมอ และควรมีจุดและประสบการณ์ทางการสอน เพื่อสามารถฝึกฝนนักเรียนให้ฝึกทักษะทุก ๆ ด้านอย่างมีประสิทธิภาพ

ฉวีวรรณ จันทร์พันธ์ (2522:137-151) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชากฎหมายระดับประกาศนียบัตรในโรงเรียนมัธยมอาชีวะ" มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชากฎหมายระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในโรงเรียนมัธยมอาชีวะแผนกพาณิชยกรรม ของอาจารย์วิชากฎหมายและนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างประชากรได้แก่ อาจารย์วิชากฎหมาย จำนวน 35 คน และนักเรียนจำนวน 357 คน จากโรงเรียนมัธยมอาชีวะ แผนกพาณิชยกรรมที่เปิดสอนวิชากฎหมาย ปีการศึกษา 2521 เฉพาะในกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และค่า Z ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์และนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับอาจารย์ นักเรียน หลักสูตร และเนื้อหาวิชากฎหมาย แบบเรียนวิชากฎหมาย เทคนิควิธีสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร แต่

ความคิดเห็นของอาจารย์และนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ในด้านการเตรียม การสอน การวัดและการประเมินผล และสื่อการสอน

ชงชัย วัชรชน (2523 : 88-104) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา การเรียนการสอนวิชาสังคมวิทยา ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงในวิทยาลัยครู" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมวิทยา ระดับประกาศนียบัตร วิชาการศึกษาชั้นสูงในวิทยาลัยครู และเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมวิทยา ตัวอย่างประชากรได้แก่ อาจารย์ผู้สอน 36 คน นักศึกษา 360 คน ในวิทยาลัยครู 18 แห่ง ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และนำข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าร้อยละ มีดัชนีเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าซี (Z-test) ผลการวิจัยปรากฏว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมวิทยาที่อาจารย์ และนักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันในระดับมาก ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร นักศึกษาควรรู้และ เข้าใจจุดมุ่งหมาย ขอบเขตของหลักสูตร และความสำคัญของการเรียนการสอนวิชาสังคมวิทยา 2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรมีการเชิญวิทยากร การให้นักศึกษาทำรายงาน การจัด นิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ 3) ด้านการวัดและประเมินผล ควรให้คะแนนการเข้าห้อง เรียนอย่างสม่ำเสมอ การทดสอบปลายภาค แบบของข้อทดสอบเป็นแบบอัตนัยและปรนัยปนกัน การทดสอบวัดความสามารถของนักศึกษาในด้านการแสดงความคิดเห็น ความเข้าใจ การนำ ความรู้ไปใช้ 4) ด้านเนื้อหาวิชา วิชาสังคมวิทยาเป็นวิชาที่น่าสนใจ มีประโยชน์ และสามารถ นำไปใช้สอนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาในการเรียนการสอนวิชาสังคมวิทยา อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านที่นักศึกษาเห็นว่า เป็นปัญหามาก แต่อาจารย์เห็นว่า เป็นปัญหาน้อยคือ เนื้อหาวิชาที่ กำหนดให้ยากเกินไป มีรายละเอียดมากเกินไป รวมทั้งซากกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักศึกษา ได้อ่านและค้นคว้าจากหนังสืออื่น

ชูชาติ นพพลกรัง (2523 : 86-97) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา การเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงในวิทยาลัย ครู" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญา

และศาสนา ระเบียบประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงในวิทยาลัยครู และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา ตัวอย่างประชากรได้แก่ อาจารย์ผู้สอน 69 คน นักศึกษา 351 คน ในวิทยาลัยครู 36 แห่ง ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ โดยคำนวณหาค่าร้อยละ มีขั้วเฉลยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าซี (Z-test) ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนาที่อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมาก ได้แก่

- 1) ด้านหลักสูตร มีการสอทดแทนทัศนคติและลักษณะนิสัยที่ดีในการสอนทุกครั้ง ใช้หนังสือหรือเอกสารที่อาจารย์ผู้สอนหรือภาควิชาจัดทำขึ้น
- 2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน อาจารย์นำเหตุการณ์ปัจจุบันเข้าไปสอทดแทนกับบทเรียน ให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน และให้นักศึกษาปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
- 3) ด้านสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนประเภทของจริง หนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ สไลด์ ฟิล์มสกริป ภาพยนตร์
- 4) ด้านการวัดและประเมินผล สังเกตการเข้าห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอของนักศึกษา สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา การทดสอบปลายภาค แบบของข้อทดสอบเป็นแบบอัตนัยและปรนัยปนกัน การทดสอบวัดความสามารถของนักศึกษาในด้านการนำความรู้ไปใช้ การแสดงความคิดเห็นและความเข้าใจ
- 5) อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมากกับเนื้อหาวิชาในกลุ่มปรัชญาและศาสนา ทามที่หลักสูตรกำหนดและสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนในระดับมัธยมได้

อาภาพร กาญจนอัคร์ (2524 : 118-119) ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยทั้ง 4 สถาบัน เกี่ยวกับการเตรียมตัวทางกานวิชาการที่ได้รับจากโรงเรียนเตรียมทหาร" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนนายเรืออากาศ นักเรียนนายเรือ และนักเรียนนายร้อยตำรวจ เกี่ยวกับการเตรียมตัวทางกานวิชาการที่ได้รับจากโรงเรียนเตรียมทหาร ตัวอย่างประชากรในการศึกษาคั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 ของโรงเรียนนายร้อยทั้ง 4 สถาบัน 1,155 นาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ๆ ละ 385 นาย ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบประเมินค่าเกี่ยวกับความคิดเห็นทาง กานความต่อเนื่องของเนื้อหาหลักสูตร และประเมินพฤติกรรมกรเรียนการสอนหมวดวิชาสามัญในโรงเรียนเตรียมทหารที่สร้างขึ้นเอง ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตร และพฤติกรรมกรเรียนการสอนในหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ

และสังคมศาสตร์ ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับทฤษฎีจิตวิทยาและภาษาไทย ส่วนที่ 3 เกี่ยวกับทฤษฎีจิตวิทยาและทฤษฎีการวัดและทฤษฎีการกระจายของความถี่ของนักเรียนนายร้อยแต่ละสถาบัน คำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยนำหนักพฤติกรรม การเรียนการสอนทฤษฎีจิตวิทยาสามัญทุกหมวด ความประสพการณ์ของตัวอย่างประชากร คำนวณวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเคียว และเปรียบเทียบความแตกต่างของน้ำหนักเฉลี่ยระหว่างคู่ โดยการทดสอบหาค่าเอฟตามวิธีของเซฟเฟ ผลการวิจัยปรากฏว่า 1) นักเรียนนายร้อยตำรวจมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเตรียมตัวทางก่อนเนื้อหาหลักสูตรที่ได้รับจากโรงเรียนเตรียมทหารแตกต่างกับนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนนายเรืออากาศ และนักเรียนนายเรือ โดยนักเรียนนายร้อยตำรวจ แสดงความคิดเห็นว่าทฤษฎีจิตวิทยาและจิตวิทยาที่มีความจำเป็น และสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในโรงเรียนนายร้อยตำรวจได้ในระดับน้อย สำหรับทฤษฎีจิตวิทยาต่างประเทศ ทฤษฎีจิตวิทยาไทย และทฤษฎีจิตวิทยาสังคมศาสตร์ นักเรียนนายร้อยทั้ง 4 สถาบัน มีความเห็นว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อได้ในระดับปานกลาง 2) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินพฤติกรรม การเรียนการสอน ทฤษฎีจิตวิทยาสามัญในโรงเรียนเตรียมทหารตามประสพการณ์พบว่า นักเรียนนายร้อยทั้ง 4 สถาบัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางการเมืองในประเทศไทย

หรรษณีย์ บัณฑิต (2519: 99-113) ทำการวิจัยเรื่อง "การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลที่มีบทบาทต่อพฤติกรรมในการเรียนรู้ของทหารบกไทยและวัฒนธรรมทางการเมืองของทหารไทยมีส่วนช่วยพัฒนาทางการเมืองหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางการเมืองไทยอย่างไร ตัวอย่างประชากรได้แก่ นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จำนวน 360 คน ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 ซึ่งได้จากการสุ่มชั้นละ 30% ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยปรากฏว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย จปร. นั้น จะไม่เกิดทัศนคติทางการเมืองที่เป็นเนติการแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะเกิดทัศนคติทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยด้วย และจากผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า นักเรียนนายร้อยจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยถ้าขบวนการเรียนรู้ทางการเมืองอบรม

ให้นักเรียนนายร้อยมีค่านิยมและทัศนคติทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย ซึ่งขบวนการนี้จะเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

บุญชาติ พรหมพล (2520 : 178-181) ทำการวิจัยเรื่อง "การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นว่า ทัศนคติและวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศเป็นแบบอำนาจนิยมจริงหรือไม่ และนักเรียนนายเรืออากาศได้รับการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรคหรือสนับสนุนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนนายเรืออากาศชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 จำนวน 698 คน โดยแบ่งเป็นชั้นปีที่ 1 จำนวน 145 คน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 147 คน ชั้นปีที่ 3 จำนวน 151 คน ชั้นปีที่ 4 จำนวน 123 คน และชั้นปีที่ 5 จำนวน 132 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนนายเรืออากาศเป็นกลุ่มที่มีทัศนคติในทางการเมืองที่เป็นแบบอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย เป็นกลุ่มที่ยอมรับอำนาจและนิยมการใช้อำนาจ ทัศนคติแบบอำนาจนิยมมีอยู่ในนักเรียนนายเรืออากาศจริง แต่ในเวลาเดียวกันทัศนคติแบบประชาธิปไตยก็มีอยู่ในนักเรียนนายเรืออากาศเช่นเดียวกัน ความมากน้อยของทัศนคติแบบอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศมิได้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับชั้นเรียนหรือการประกอบอาชีพเป็นทหารของนิคมารคาแต่อย่างใด แต่ลักษณะอำนาจนิยมดังกล่าวมีผลมาจากสิ่งแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ระบบราชการทหาร การเรียนการสอนภายในโรงเรียน ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายเรืออากาศที่เน้นอำนาจนิยม เป็นต้น องค์กร (Agents) เหล่านี้ ทำให้นักเรียนเคยชินกับระบบการใช้อำนาจและการยอมรับอำนาจและก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงลักษณะอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองเพื่อสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ให้นักเรียน โดยเฉพาะต้องปรับปรุงองค์กร (Agents) ที่มีอิทธิพลต่อลักษณะอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศ เช่น ระบบการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย

กิกิ อมศรีวิน (2522 : 88-92) ทำการวิจัยเรื่อง "การเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ศึกษาทดลองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ โรงเรียนวัดสุทธินิเวศ" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตย

ชิปไทยโดยตรงของเด็กนักเรียนในชั้นประถมศึกษา การเรียนรู้ทางการเมืองที่นำมาศึกษาได้แก่ การเรียนรู้คุณความรู้และการเรียนรู้ทัศนคติทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตย ตัวอย่าง ประชากรคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก (กลุ่มทดลอง) จำนวน 25 คน สอนด้วยบทเรียน ลัทธิประชาธิปไตย และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ค (กลุ่มควบคุม) จำนวน 25 คน ซึ่งมี การเรียนการสอนตามปกติ ประจำปีการศึกษา 2520 - 2521 ของโรงเรียนวิสุทธิเสาศักดิ์ ขวางสามวาตะวันออก เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้จากการสุ่มแบบจงใจ (Purposive Sampling) ส่วนการเลือกกลุ่มศึกษาทดลองใช้วิธีจับสลากรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และแบบทดสอบวัดความรู้ทางการเมืองก่อนและหลัง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาคะแนนเฉลี่ย ทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้วยค่าที (t-test) และวิเคราะห์ความแตกต่างแบบ ทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นข้อท้ายไคสแควร์ (χ^2) ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติทาง การเมือง ของ กลุ่มควบคุมและ กลุ่มทดลอง ก่อนสอนทดลองไม่แตกต่างกัน และทัศนคติทาง การเมืองของ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง หลังสอนทดลองไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กนักเรียนใน กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีทัศนคติ เป็นแบบประชาธิปไตยพอ ๆ กัน

สนธิ จรฉันทน์ (2523 : 163-166) ทำการวิจัยเรื่อง "การอบรมและเรียนรู้ทาง การเมืองของนักเรียนนายเรือไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองและ วัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ อันเกิดจากกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทาง การเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่าเป็นไปในรูปใด เป็นอุปสรรคหรือเอื้ออำนวยต่อการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ ตัวแปรที่นำมาพิจารณาในการศึกษาคือ ระเบียบการศึกษ อาชีพ- บิศา ภูมิสำเนา และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ตัวอย่างประชากรได้แก่ นักเรียน นายเรือ ประจำปีการศึกษา 2521 ทั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 จำนวน 513 คน การรวบรวม ข้อมูลใช้แบบสอบถาม จำนวน 67 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละและนำเสนอในรูป ตารางประกอบคำอธิบาย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนนายเรือมีทัศนคติทางการเมืองแบบ อำนาจนิยมและประชาธิปไตยรวมอยู่ในคนเดียวกัน แต่มีความโน้มเอียงไปทางอำนาจนิยม มากกว่าประชาธิปไตย ระเบียบการศึกษ อาชีพบิศา และภูมิสำเนา ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่าง กันในทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับฐานะทางเศรษฐกิจของ ครอบครัวพบว่า นักเรียนนายเรือที่มีฐานะปานกลางลงมามีทัศนคติที่โน้มเอียงไปในทางอำนาจ นิยมสูงกว่านักเรียนนายเรือที่มีฐานะสูง แสดงว่าฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติทางการเมืองในประเทศไทย

จำเนียร แสงสว่าง (2518 : 166-168) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติต่อการเมืองและปัญหาสังคมเศรษฐกิจ ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตชั้นปีที่ 4 คณะรัฐศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของนิสิตชั้นปีที่ 4 คณะรัฐศาสตร์และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยตั้งสมมติฐานไว้ว่า ทัศนคติต่อการเมือง ปัญหาสังคมเศรษฐกิจ จะมีความแตกต่างกัน นิสิตรัฐศาสตร์จะมีทัศนคติแบบก้าวหน้านำรุนแรงก่อบระเค็มปัญหาต่าง ๆ ที่ยกขึ้นมาถามมากกว่านิสิตวิศวกรรมซึ่งจะมีทัศนคติไปในแบบอนุรักษ์นิยม คัดค้านต่อต้านเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างประชากรจำนวน 198 คน แยกเป็นนิสิตคณะรัฐศาสตร์ 93 คน (ชาย 52 คน หญิง 41 คน) คณะวิศวกรรมศาสตร์เฉพาะนิสิตชาย จำนวน 105 คน การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามเพื่อวัดทัศนคติจำนวน 46 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้อัตราส่วนร้อยละ นำเสนอในรูปตารางประกอบคำอธิบาย ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติต่อการเมืองของนิสิตในกลุ่มตัวอย่างทั้งสอง กลุ่มแตกต่างกัน โดยที่ความเห็นของนิสิตคณะรัฐศาสตร์มีแนวโน้มไปในแบบของพวกหัวเก่ามากกว่านิสิตวิศวกรรมศาสตร์

สมเจต อ่ำรอด (2518 : 71-73) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นทางการเมืองของนักศึกษาในวิทยาลัยครู" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ 1) ศึกษาความคิดเห็นทางการเมืองของนักศึกษาในวิทยาลัยครู 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นทางการเมืองของนักศึกษาระหว่างชายกับหญิง นักศึกษาระดับ ป.กศ. กับ ป.กศ.สูง นักศึกษาที่อยู่ในตัวเมือง กับนอกตัวเมือง 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นทางการเมืองกับระดับการศึกษา อาชีพ และการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนของบิดามารดา และ 4) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นทางการเมืองกับความรู้สึกต่อมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อมของนักศึกษา ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นทางการเมืองของนักศึกษาในเรื่องความคิดเห็นทั่วไป ลัทธิ สถาบัน การขึ้นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและบทบาททางการเมือง เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิรท์ จำนวน 28 ข้อ แบบสอบถามมีความเที่ยงตรง (Validity) โดยการทดลองของผู้ทรงคุณวุฒิและมีความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.82 ตัวอย่างประชากรได้แก่นักศึกษาระดับ ป.กศ. และ ป.กศ.สูง ในปีการศึกษา 2518 จากวิทยาลัยครู 7 แห่ง จำนวน

608 คน แยกเป็นชาย 304 คน และหญิง 304 คน ผู้วิจัยใช้วิเคราะห์ข้อมูลตามที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ โดยหาอัตราส่วนร้อยละและทดสอบค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ผลการวิจัยปรากฏว่านักศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าการอบรมสั่งสอนทางการเมืองการปกครองควรจะเริ่มตั้งแต่เด็กเล็กระดับอนุบาลไปจนถึงนักศึกษาระดับสูง นักศึกษาคณะส่วนใหญ่ยังมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไม่เท่าที่ควรคือ มีความเห็นว่าการเปิดสอนวิชาการเมืองการปกครองและลัทธิการเมืองต่าง ๆ ให้กว้างขวาง แต่ไม่ควรเปิดสอนอบรมลัทธิคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะเพียงลัทธิเดียว และแหล่งที่ให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองแก่นักศึกษามากคือหนังสือพิมพ์ วิทยุ หอสมุด ตามลำดับ ครูจัดอยู่ในอันดับที่ 8 แหล่งที่ให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองน้อยได้แก่ ภาพยนตร์ นักการเมือง และพรรคการเมือง

วิชิต ประสมปลื้ม (2518 : 88-95) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจความสำนึกทางการเมืองโดยการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจโดยทั่วไปทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม 8 แห่ง ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งมีพื้นฐานต่างกัน ตัวอย่างประชากรจำนวน 195 คน แยกเป็นชาย 117 คน หญิง 78 คน ผู้วิจัยใช้สร้างแบบสอบถามวัดความรู้ความเข้าใจโดยทั่วไปทางการเมือง และแบบวัดทัศนคติทางการเมือง ซึ่งมีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ 0.59 และ 0.77 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าซี (Z-test) และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจโดยทั่วไปทางการเมืองระดับกลาง นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 85.64 มีทัศนคติทางการเมืองในระดับกลาง

ไกรวุช จิระบุตร (2519 : 248-255) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า 1) นิสิตนักศึกษาไทยโดยส่วนรวมมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ การมีทัศนคติทางการเมืองเป็นแบบประชาธิปไตย ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง และความเชื่อมั่นในตัวเอง ความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง และทัศนคติทางการเมืองที่ไม่เป็นแบบเผด็จการหรือไม่อย่างไร 2) ตัวอย่างซึ่งได้แก่ เพศ ระดับ

การศึกษา และสาขาวิชา มีความสัมพันธ์อย่างไรกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา 3) เปรียบเทียบกับการศึกษาของอาจารย์ ทินพันธุ์ นาคะตะ ซึ่งได้ทำการศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ไว้เมื่อ 5 ปีที่แล้วว่าผลเป็นอย่างไร (ผลการศึกษานี้ของทินพันธุ์ นาคะตะ พบว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองทั้งที่เป็นแบบประชาธิปไตยและเผด็จการ นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง นิสิตนักศึกษาที่มีระดับการศึกษาสูงส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบประชาธิปไตย และมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและมีความเชื่อมั่นในตัวเองน้อยกว่านิสิตนักศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่ำ และนิสิตนักศึกษาที่มีระดับการศึกษาสูงส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง และมีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบเผด็จการมากกว่า นิสิตนักศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่ำ) ตัวอย่างประชากรได้แก่ นิสิตนักศึกษา จำนวน 515 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษาโดยทั่วไปส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบประชาธิปไตย มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความกระตือรือร้นสนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง และมีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบเผด็จการในระดับต่ำหรือไม่เป็นแบบเผด็จการ

สมชาย สิทธิพงศ์ (2519 : 26-27) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองของอาจารย์วิทยาลัยครู" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ 1) เปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองระหว่างอาจารย์ที่สอนในหมวดวิชาสังคมศึกษากับอาจารย์ที่สอนในหมวดวิชาอื่น 2) เปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองระหว่างอาจารย์ชายและหญิง 3) เปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองระหว่างอาจารย์ที่สอนในวิทยาลัยครูส่วนกลาง กับอาจารย์ที่สอนในวิทยาลัยภาคเหนือ 4) เปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองระหว่างอาจารย์ที่มีวัยสูงอายุ วัยกลางคน และอ่อนวัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อวัดทัศนคติต่อการเมืองแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ท ตัวอย่างประชากรเป็นอาจารย์ที่สอนในวิทยาลัยครูส่วนกลางและภาคเหนือ ทั้งชายและหญิง จำนวน 402 คน ซึ่งได้โดยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่า t-test และ F-test ผลการวิจัยพบว่า

อาจารย์ที่สอนในหมวดวิชาสังคมศึกษากับอาจารย์ที่สอนในหมวดวิชาอื่นมีทัศนคติต่อการเมืองไม่แตกต่างกัน ส่วนทัศนคติต่อการเมืองของอาจารย์ที่สอนในวิทยาลัยครูส่วนกลางกับอาจารย์ที่สอนในวิทยาลัยครูภาคเหนือ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจารย์มหาวิทยาลัยทุกกลุ่มมีทัศนคติที่ต่อการเมือง

สุภาพร วิไลพันธ์ (2519 : 58-61) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ

- 1) ศึกษาความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นทางการเมืองกับระดับการศึกษา สภาพอาชีพ และการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนของบิดามารดา
- 3) เปรียบเทียบความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนระหว่างเพศชายและเพศหญิง และนักเรียนไทยเชื้อสายจีนที่เคยเรียนภาษาจีนและไม่เคยเรียนภาษาจีน

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ท จำนวน 36 ข้อ ซึ่งมีความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.71 ตัวอย่างประชากรได้แก่ นักเรียนไทยเชื้อสายจีน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา 2519 จำนวน 864 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าส่วนร้อยละ ทดสอบค่าไคสแควร์ (Chi-square) และทดสอบค่าซี (Z-test) ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นทางการเมืองอยู่ในกลุ่มอนุรักษ์นิยม คิดเป็นร้อยละ 48.27 ของตัวอย่างประชากร กลุ่มก้าวหน้า คิดเป็นร้อยละ 40.39 ของตัวอย่างประชากร และกลุ่มเป็นกลาง มีเพียงร้อยละ 11.34 ของตัวอย่างประชากร

สุรพาสน์ ทัพภมาน (2519 : 147-151) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาทัศนคติทางการเมืองเสรีนิยมกับอนุรักษ์นิยม ของนายทหารชั้นยศตั้งแต่พันตรีขึ้นไปถึงพันเอกพิเศษที่สังกัด 3 เหล่าทัพดังกล่าว ตัวอย่างประชากรจำนวน 1,062 นาย ซึ่งสุ่มจากนายพันทั้งหมดเพียง 10% ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อวัดทัศนคติทางการเมืองแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ท จำนวน 36 ข้อ ประกอบขึ้นเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบอัตราส่วนร้อยละ ผลการวิจัยปรากฏว่า นายทหารชั้นนายพันของกองทัพไทยมีทัศนคติทางการเมืองเสรีนิยมค่อนข้างต่ำ แต่

เมื่อแยกเป็นกองทัพแล้ว นายนาวาของกองทัพเรือมีทัศนคติทางการเมืองเสรีนิยมสูงกว่านายพันของกองทัพบกและนายนาวาอากาศของกองทัพอากาศ นายพันของกองทัพไทยโดยรวมแล้ว ยังมีทัศนคติทางการเมืองเสรีนิยมกับอนุรักษนิยมไม่แตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่การศึกษาของกองทัพได้ก้าวหน้าไปมากแล้ว แต่ทัศนคติทางการเมืองยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร โดยเฉพาะกลุ่มนายพันที่เคยมีบทบาททางการเมืองมาในอดีต คือ นายพันทหารบก ซึ่งยังคงมีทัศนคติทางการเมืองอนุรักษนิยมอยู่

สุวรรณ สุวรรณเวช (2519 : 230-234) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของนายตำรวจที่มีต่อการเมืองและการบริหารราชการ : ศึกษาเฉพาะกรณีนายตำรวจนักเรียนสารวัตรและผู้บังคับกอง รุ่นที่ 10" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจทัศนคติของข้าราชการตำรวจที่มีต่อการเมือง การบริหาร และการรวมกลุ่มของประชาชน และเพื่อศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของข้าราชการตำรวจ ทั้งนี้มีสมมุติฐานว่า "ทัศนคติของข้าราชการตำรวจในเรื่องการเมืองและการบริหารงานมีลักษณะเป็นแบบชาตินิยมและอนุรักษนิยม" ตัวอย่างประชากรได้แก่ นายตำรวจ นักเรียนสารวัตร และผู้บังคับกองรุ่นที่ 10 จำนวน 58 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม อาศัยการสังเกตและสัมภาษณ์ ตลอดจนตรวจสอบทางเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบอัตราส่วนร้อยละ ผลการวิจัยปรากฏว่า นายตำรวจ นักเรียนสารวัตร และผู้บังคับกองส่วนมากมีความเห็นว่า การปกครองประเทศควรใช้ระบบประชาธิปไตย สังคมนิยม และมีความประสงค์ให้มีการผสมผสานกันกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและสังคมนิยม โดยเพิ่มกิจกรรมทางบ้านสังคมนิยมให้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีพรรคการเมือง มีบทบาททางการเมือง

เสาวนีย์ ทองรวย (2520 : 39-42) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลางต่อการเมืองไทย" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลางที่มีต่อการเมืองไทย และเปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองไทยของนักเรียนตามตัวแปรอิสระต่อไปนี้คือ เพศ ประเภทของโรงเรียน ตลอดจนความรู้พื้นฐานทางการเมืองของนักเรียน โดยมีสมมุติฐานคือ 1) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงจะมีทัศนคติต่อการเมืองไทยแตกต่างกัน 2) นักเรียนในโรงเรียนชาย โรงเรียนสตรี และโรงเรียนสหศึกษา จะมีทัศนคติต่อการเมืองไทย

แตกต่างกัน ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2519 ของโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลาง จำนวน 460 คน แยกเป็นชาย 218 คน และหญิง 242 คน ซึ่งสุ่มโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างประชากรแบบแบ่งชั้นโดยไม่ใช้สัดส่วนของประชากรที่แท้จริง (Un-proportional Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและความสนใจเกี่ยวกับการเมืองปัจจุบันของไทย และแบบสอบถามทัศนคติ ซึ่งสร้างแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีค่าความเชื่อมั่นโดยวิธี Alpha-Coefficient เท่ากับ 0.76 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test และ F-test และการหาอัตราส่วนร้อยละ ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่มีความรู้พื้นฐานทางการเมืองต่างกันจะมีทัศนคติต่อการเมืองไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนที่มีความรู้พื้นฐานทางการเมืองต่ำ นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 87.17 มีความเห็นว่าโรงเรียนควรจะจัดให้มีการสอนวิชาเกี่ยวกับการเมืองในหลักสูตรการเมือง นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 56.09 ศึกษาข่าวสารการเมืองจากวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์

มธุรส ใหญ่ขັນ (2520 : 151-155) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการส่วนกลางกระทรวงมหาดไทย ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนก สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการปกครอง และกรมพัฒนาชุมชน" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นทางการเมืองของข้าราชการตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนก ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้าราชการระดับกลาง (อยู่ในระดับ 4, 5, 6) ของสำนักงานดังกล่าว และเป็นผู้ที่มีส่วนในการวางแผนงานเบื้องต้น ตลอดจนมีความใกล้ชิดกับประชาชนว่าจะใช้อำนวยความสะดวกการปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือมีลักษณะต่อต้านประชาธิปไตย และเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเพศ การศึกษา สถานภาพครอบครัวกับความสนใจและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา อายุ อายุราชการ และความถี่ในการออกไปปฏิบัติงานในท้องที่ เปรียบเทียบกับทัศนคติทางการเมือง ตัวอย่างประชากรได้แก่ หัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนกของสำนักงานปลัดกระทรวง กรมการปกครอง และกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 75 คน ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามจำนวน 65 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือส่วนแรก เป็นลักษณะของข้อมูลส่วนตัว ส่วนที่สองเกี่ยวกับความสนใจทางการเมือง การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองกับความคิดเห็นต่อระบบการเมือง ส่วนที่สาม เกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตย อนุรักษ์นิยม

และเกี่ยวกับแนวความคิดทางการปกครองท้องถิ่น โดยสร้างเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต วิเคราะห์ข้อมูลโดยทฤษฎีมาตราส่วนร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนกของหน่วยงานที่ทำกรวิจัยนี้มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ในระดับสูง ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่า และหัวหน้าฝ่ายกับหัวหน้าแผนกที่ทำกรวิจัยนี้มีความสนใจทางการเมืองมากและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองด้วย

สุชาติ ราษฎร์คุษี (2521 : 151-153) ทำกรวิจัยเรื่อง "ภาพพจน์เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของนักเรียนไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับประถมและมัธยมในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาภาพพจน์ของเด็กนักเรียนไทยที่มีต่อรัฐบาลและบทบาทต่าง ๆ อันเกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง ซึ่งได้แก่ พ่อครู ตำรวจ ทหาร นายอำเภอ คณะปฏิวัติ รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี ผู้แทนราษฎร และผู้พิพากษา ตัวอย่างประชากรได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2521 จำนวน 878 คน แยกเป็นชาย 425 คน และหญิง 453 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้นตอน ตัวอย่างที่นำมาพิจารณาในการศึกษาคือ อายุหรือระดับชั้นเรียน เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามจากงานวิจัยเด็กนักเรียนในต่างประเทศของ เดวิด อีสตัน (David Easton) และ แจ็ค เดนนิส (Jack Dennis) โดยนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับภาพพจน์ที่มีต่อรัฐบาลไทยโดยทั่วไป และภาพพจน์ที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ทางการเมืองในระบบการเมืองไทย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การทดสอบค่าไคสแควร์ หาค่าเฉลี่ยร้อยละ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่สำคัญและมีลักษณะเด่นในการเรียนรูของ เด็ก คือ พ่อครู ตำรวจ ทหาร ตำรวจ และนายกรัฐมนตรี เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น ภาพพจน์ที่ดีต่อพ่อและครูมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่ภาพพจน์ที่ดีต่อทหารและตำรวจมีแนวโน้มต่ำลง

ลลิตนร กิจจาธิการกุล (2522 : 105-110) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และเปรียบเทียบทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตัวเมือง กับนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตตัวเมือง นักเรียนที่บิดามารดาเป็นเจ้าของอาชีพ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรต่างกัน ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามและแบบวัดทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนในเรื่องการเมืองโดยทั่วไป ผู้นำทางการเมือง ระบบการปกครองของประเทศ สถาบันทางการเมือง และมีการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิรท์ จำนวน 42 ข้อ แบบวัดทัศนคติมีความตรง (Validity) โดยการทดสอบของบุตรงคุณวุฒิและมีความเที่ยง (Reliability) 0.71 และเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามเขตการศึกษา กับประเภทโรงเรียน และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ตามโรงเรียน เพื่อให้ได้นักเรียนจำนวน 540 คน ผู้วิจัยใช้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าซี (Z-test) กับค่าไคสแควร์ (Chi-square) และหาอัตราส่วนร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองในกลุ่มเป็นกลาง คิดเป็นร้อยละ 64.22 ของตัวอย่างประชากร กลุ่มก้าวหน้ามีร้อยละ 29.57 และกลุ่มอนุรักษนิยมมีเพียงร้อยละ 6.21 ของตัวอย่างประชากร

ชวลิต ภัยลี (2522 : 109-113) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติในทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยตำรวจ" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติในทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยตำรวจ ทั้งแก่ปีที่ 1 - ปีที่ 4 โดยมีสมมุติฐานว่า นักเรียนนายร้อยตำรวจจะมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยโดยค่อนข้างต่ำ และจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบเผด็จการค่อนข้างสูง ตัวอย่างประชากรได้แก่ นักเรียนนายร้อยตำรวจ จำนวน 286 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนนายร้อยตำรวจส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองผสมผสานกันระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ

นิตยา กิจกำแหง (2525 : 90-94) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางสังคมและการเมืองของผู้นำกิจกรรมนักศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติทางสังคมและการเมืองของผู้นำกิจกรรมนักศึกษาที่ทำกิจกรรมแตกต่างกัน เพื่อศึกษาทัศนคติทางสังคมและการเมืองของผู้นำกิจกรรมนักศึกษาที่มีสถานภาพทางสังคมของครอบครัวแตกต่างกัน (อาชีพบิดา มารดา และรายได้ของครอบครัว) และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติทางสังคมและการเมืองของผู้นำกิจกรรมนักศึกษา กับความคิดเห็นในการบริหารงานกิจกรรมนักศึกษาของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ตัวอย่างประชากรได้แก่ ผู้นำกิจกรรมนักศึกษาของมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 279 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทัศนคติทางสังคมและการเมือง ซึ่งดัดแปลงมาจาก สิชิต ชีระเวทิน และ พ.ศ.ศ.อมร ราชณรงค์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของสังคมศาสตร์เพื่อหาค่าร้อยละ มีชนิดเชิงคุณภาพ ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ที-เทสต์ และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของเซฟเฟ ผลการวิจัยพบว่าผู้นำกิจกรรมนักศึกษาที่ทำกิจกรรมต่างกันมีทัศนคติทางสังคมและการเมืองแตกต่างกัน

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ การเรียนรู้ทางการเมือง และทัศนคติทางการเมือง

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ สรุปได้ดังนี้

เฟอร์เรล โทมัส ฮัลล์ (Ferrel Thomass Hull 1975 : 5477-A) ทำการวิจัยเรื่อง "The Political Attitudes and Behavior of Public College Teachers in Louisiana" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบทัศนคติทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ในรัฐหลุยส์เซียน่า (Louisiana) ข้อมูลที่ได้รับเป็นผลจากการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังอาจารย์ 526 คน ใน 12 สถาบันการศึกษาระดับสูง และได้รับแบบสอบถามกลับคืนเป็นจำนวน 238 ชุด (45.2%) แบบสอบถามนี้แสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติในด้านการเมือง นโยบาย การลงคะแนนเสียง และแบบคาง ๆ ของการโฆษณาหาเสียง รายละเอียดที่ได้รับมานำมาทางแบบสอบถามเกี่ยวกับพื้นฐานของผู้ตอบที่มีผลต่อการตัดสินใจ ถือได้ว่าเป็นส่วนสัมพันธ์กับอุดมการณ์และกระแสนแห่งพฤติกรรมทางการเมืองของอาจารย์ในสถาบันแห่งรัฐในหลุยส์เซียน่า

(Louisiana) ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ของอาจารย์วิทยาลัยแห่งรัฐในหลุยส์เซียนา (Louisiana) เป็นผู้มีลักษณะในตนเองเป็นอนุรักษ์นิยม แต่มีแนวโน้มต่อการปฏิบัติอย่างเสรีนิยมอย่างมาก เกี่ยวกับการยอมรับในกรณีภายในประเทศหลายกรณี

เวย์น กอดเฟรย์ แซนสเทค (Wayne Godfrey Sanstead 1975 : 814A) ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of the Political Attitudes of North Dakota High School Seniors" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาาระดับชั้นที่ 12 ในนอร์ท ดาโกตา (North Dakota) เพื่อจะวัดความสำเร็จในการรับรู้ทางการเมือง ความรู้เกี่ยวกับระบบและกระบวนการทางการเมือง และปริมาณความพึงพอใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวิธีสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและการปกครอง ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนโรงเรียนมัธยมระดับชั้นที่ 12 ที่สุ่มมา 63 แห่ง ใน 4 รัศมี จากทั้งหมด 1,750 แห่ง ในนอร์ทดาโกตา (North Dakota) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ 1) ความรู้พื้นฐานโดยทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียนและครอบครัวของนักเรียน 2) การวางและมาตราส่วนประมาณค่าเกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมือง 3) ความรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับรัฐบาล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยหาค่ามัธยิมเลขคณิต ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทดสอบค่าที (t-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีทัศนคติไปในทางประชดประชัน และมีความคิดเห็นขัดแย้งกับการเมืองของโลก 2) นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างประชากรโดยทั่วไปแสดงความไม่พึงพอใจเกี่ยวกับวิธีสอนและหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองและการปกครอง

แอนน์ เลสลีย์ แอปเพิลตัน (Anne Leslie Appleton 1976 : 6590-A) ทำการวิจัยเรื่อง "Citizenship Education and Political Socialization of Filipino School Children in a Provincial Setting" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิสัยที่ได้รับจากหลักสูตรที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี และเพื่อประเมินผลบทบาทของโรงเรียนในฐานะที่เป็นองค์กรทำหน้าที่ให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่เยาวชนในสังคม ตัวอย่างประชากรได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 300 คน ที่มาจากโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐบาลและเอกชน ในเมือง Dumaguete รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบเลือกตอบที่

ถามเกี่ยวกับความรู้ ค่านิยมส่วนบุคคล และทัศนคติส่วนตัวที่มีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตร การศึกษานี้ดำเนินการบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้เพียงครึ่งเดียว และยังพบข้อเท็จจริงอีกว่าเด็กฟิลิปปินส์สามารถพัฒนาทัศนคติทางการเมืองที่ดีได้ โดยเริ่มกันจากครอบครัว โรงเรียน และทัศนคตินั้นจะพัฒนาเรื่อยไปจนกระทั่งเขาเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ไมเคิล ชาร์ลส์ สเทนซ์ (Michael Charles Stenz 1979 : 1995A-1996A) ทำการวิจัยเรื่อง "The Impact of An Experiential Political Education Program on the Political Self-Confidence of American High School Students" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาโปรแกรมการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการให้ความรู้ในทัศนคติความเป็นพลเมืองแก่นักเรียนมัธยมศึกษา ตลอดจนการรับรู้เกี่ยวกับประสิทธิภาพทางการเมืองอย่างมีศักยภาพของนักเรียน ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนโรงเรียนมัธยมในแถบเมืองหลวงวอชิงตัน ดี.ซี (Washington D.C.) 16 เขต โดยให้นักเรียนอาสาสมัครและบางส่วนก็เกณฑ์ความร่วมมือโดยพิจารณาจากชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม โดยให้นักเรียนเหล่านี้ได้รับการปฐมนิเทศเกี่ยวกับหน้าที่ของพลเมือง รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ตามคำถามเกี่ยวกับ 1) ระดับความเชื่อมั่นในตนเองที่เกี่ยวกับการเมืองใหม่ ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ ความที่คาดหวังไว้ทางทฤษฎีหรือไม่ 2) ความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มต่อความเชื่อมั่นของตนเองที่มีต่อการเมืองจะถือเป็นการกำหนดกันการมีส่วนร่วมตามโครงการการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ใดหรือไม่ 3) ตัวแปรบางตัวจะถูกมองชี้ใดหรือไม่ว่าตัวแปรใดทำนายความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนในลักษณะต่าง ๆ กัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression) ผลการวิจัยพบว่า ระดับความเชื่อมั่นในตนเองทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ ความความคาดหวังทางทฤษฎีซึ่งขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ และระดับความเชื่อมั่นในตนเองทางการเมืองเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มแล้วมีระดับที่สูงกว่าโปรแกรมการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ นอกจากนี้ยังพบว่าความเปลี่ยนแปลงที่ต่างกันในด้านความเชื่อมั่นในตนเองทางการเมืองไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทางการปฏิบัติ

โรเบิร์ต ริชาร์ดสัน ทอมป์สัน (Robert Richardson Thompson 1980 : 4734-A) ทำการวิจัยเรื่อง "The Political Socialization of American Children : Agents, Processes and Systematic Ramifications" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อประธานาธิบดีและระบบการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งประเมินผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อประธานาธิบดี และระบบการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกากับทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อรัฐบาล นอกจากนี้ยังได้ศึกษาอิทธิพลขององค์กร (Agents) ที่ทำหน้าที่ให้การเรียนรู้ทางการเมือง และสิ่งแวดล้อมที่มีต่อทัศนคติทางการเมืองของเยาวชนด้วย โดยได้ทำการศึกษาทัศนคติของเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในเกรด 5 - 8 ในโรงเรียนราษฎร์ภายในเมืองนิวยอร์ก ในปี ค.ศ. 1977 รวมทั้งได้ทำการศึกษาข้อมูลที่ได้ทำการสำรวจในปี ค.ศ. 1974 และปี ค.ศ. 1976 มาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ด้วย ตลอดจนได้มีการสำรวจเพื่อจะประเมินว่าควรทำการอบรมเยาวชนในเรื่องการเมืองได้รับผลดีมากน้อยเพียงใด สำหรับการศึกษานี้ได้ใช้วิธีการที่เรียกว่า Path Analysis ในการประเมินว่าองค์กรที่ทำหน้าที่ให้การเรียนรู้ทางการเมืองมีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลมากน้อยเพียงใด และผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว รวมทั้งผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว รวมทั้งผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว รวมทั้งผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว รวมทั้งผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว รวมทั้งผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว รวมทั้งผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว รวมทั้งผลการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผลการสำรวจที่ได้เคยกระทำมาแล้ว

เบิร์ต พินทาร์ และ แซนดรา ดาวน์ (Burt Pintar and Sandra Dawn 1982 : 4569-A) ทำการวิจัยเรื่อง "The Political Participation of Women in Ontario" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีที่มีต่อชีวิตทางการเมืองใน Ontario สิ่งจำเป็นของการวิจัยนี้คือ กลยุทธ์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทั่วไป ปัญหาที่ถามมี 3 ข้อคือ 1) สตรีประเภทใดมีส่วนร่วมทางการเมือง 2) อะไรเป็นเหตุผลในการมีส่วนร่วม และ 3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความหมายต่อสตรีเหล่านั้นอย่างไร ซึ่งสามารถตั้งสมมุติฐานไว้ว่า

- 1) ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุรุษและสตรี จะแตกต่างกัน
อัตราส่วนการมีส่วนร่วมจะเท่ากัน
- 2) สตรีใช้การเมืองในการกระจายสินค้าและบริการแทนที่จะเป็นการหาอำนาจ
เข้ามา
- 3) สตรีเลือกกิจกรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับความถนัดของตนทางการเมือง
และระดมการสนับสนุนต่อระบบการเลือกตั้ง

ตัวอย่างประชากรไค้แก สตรีจำนวน 32 คน ที่อาศัยอยู่ใน Kitchener Waterloo ในปี ค.ศ. 1977 รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า สมมติฐานอันที่ 1, 2 และ 3 เป็นจริง นอกจากนี้ยังพบว่าทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสตรี ความต้องการของครอบครัว มิตรภาพและกลุ่มสมาชิกที่มีความสำคัญ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

ลอเรน เอส. ไวน์เบิร์ก (Loren S. Weinberg 1983 : 4028-A) ทำการวิจัยเรื่อง "The Political Socialization of Community Activists" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาถึงวิธีการที่ชาวอเมริกันพัฒนาชุมชนในกลุ่มพวกหัวรุนแรง (Activists) ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้ที่มีส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอในการประชุมต่าง ๆ ของระบบการตัดสินใจทางประชาธิปไตย ตัวอย่างประชากรไค้แก ผู้ใหญ่จำนวน 34 คน ที่เป็นพวกหัวรุนแรง (Activists) รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลที่ไค้แกโดยอาศัยการคัดแปลงวิธีการในการศึกษาเรื่องราวของมนุษยชาติ (Ethnography) ผลการวิจัยพบว่า การที่จะกลายมาเป็นพวกหัวรุนแรง (Activists) นั้น พวกเขาจะต้องดำเนินชีวิตไทยองค์ประกอบ 3 อย่าง แต่ละคนจะต้องพัฒนาความสำนึกในตนเอง ความสำนึกกับบุคคลรอบข้าง และส่งเสริมสร้างความสำนึกภายใน สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดปฏิบัติการในรูปของการแสดงออกที่ฉะฉาน

โจเซฟ แฮร์ มอสโควิทซ์ (Joseph Harry Moskowitz 1983 : 569-A) ทำการวิจัยเรื่อง "Military Corporate Interest and the Military Establishment's Involve in Politics : A Content Analysis of Civilian and Military Journals in Pakistan, France and Israel" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของผลประโยชน์ระหว่างทหารกับพลเรือน ทั้งนี้เพื่อที่จะอธิบายถึงการ

มีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากสิ่งพิมพ์ของพลเรือนและทหาร ที่พิมพ์ในประเทศปากีสถานและประเทศฝรั่งเศสระหว่างปี ค.ศ. 1956 ถึง ค.ศ. 1965 และในประเทศอิสราเอลระหว่างปี ค.ศ. 1967 ถึง ค.ศ. 1976 ผลการวิจัยพบว่าผลประโยชน์ของพลเรือนเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารมากกว่าผลประโยชน์ของทหาร และยิ่งพบว่าความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ที่ถูกกองทัพหมายเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารในระดับปานกลาง และผลประโยชน์ของความร่วมมือทางทหารเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารในระดับสูง

แจ็กเกอลีน ซี มาทีกกา (Jacquelin C. Matejka 1984 ; 198-A) ทำการวิจัยเรื่อง "Political Participation in the Arab World : The Majlis Mechanism" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า Majlis ในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในโลกอาหรับ และศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองในโลกอาหรับโดยอาศัยการเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมทางการเมืองในโลกตะวันตก และแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บท คือ

- บทที่ 1 เป็นการอธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในโลกอาหรับ โดยศึกษาจากระบบการเมืองของอาหรับ
- บทที่ 2 เป็นการสรุปความเกี่ยวกับวัฒนธรรมของประชาชนในโลกตะวันออก
- บทที่ 3 เป็นการอธิบายวัฒนธรรมทางการเมืองของโลกอาหรับที่ปรากฏอยู่ในชนบทชนนิยมประเพณีซึ่งได้รับอิทธิพลจากจักรวรรดิอิสลามจนถึงถูกออกโทษมันยีกครอง
- บทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบการเมืองระหว่างโลกอาหรับกับโลกตะวันตก
- บทที่ 5-6 เป็นการอภิปรายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสมัยใหม่ในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

โดยทั้งสมมุติฐานว่า 1) พฤติกรรมทางการเมืองของอาหรับสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง 2) ผู้นำอาหรับมีอำนาจจำกัดเมื่อผ่านทางโลกและวิธีการที่ไม่มีแบบแผน 3) ระบบการเมืองอาหรับมีความร่วมมือกันโดยผ่านทาง Majlis และชั้นตอนอื่น ๆ ต่อมาตามลำดับ 4) Majlis อาจประเมินได้ในรูปของบทบาททางพัฒนาการเมืองยุคใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สมมุติฐานทั้ง 4 ข้อเป็นจริง

นัฎพิช สนิทวงศ์ (Nakhapit Snidvongs 1984 : 1216A) ทำการวิจัยเรื่อง "The Impact of Two Different Police Education Models on Dogmatism, Attitudes toward Change and Attitudes toward Democratic Principles in Policing : A Study of Commissioned Police Officers in Bangkok, Thailand" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างของตำรวจที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจและตำรวจที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย โดยทำการประเมินผลและศึกษาความค่านำของสถาบันเชอร์แมน คอมมิชชัน (Sherman Commission) ซึ่งมุ่งศึกษาโปรแกรมการศึกษาของผู้ที่จะเข้ามารับราชการเป็นนายตำรวจของกรมตำรวจ อันประกอบด้วยผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยและผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สำหรับผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนั้นจะได้อ่านหลักสูตรทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ ซึ่งสถาบันเชอร์แมน คอมมิชชัน (Sherman Commission) ได้สรุปว่า บุคคลเหล่านั้นมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นตำรวจ ส่วนผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจนั้นจะได้อ่านหลักสูตรเกี่ยวกับวิชาเฉพาะอันเป็นวิชาชีพของข้าราชการตำรวจ ซึ่งแตกต่างไปจากผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย และจากการศึกษาในครั้งนี้ได้ประเมินคุณลักษณะ 3 อย่างของผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสองสถาบัน ได้แก่ 1) การเป็นคนมีใจกว้าง 2) การมีความคิดริเริ่มในการเปลี่ยนแปลง และ 3) การมีความเข้าใจในหลักประชาธิปไตย รวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามไปยังนายตำรวจที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 402 นาย ที่มีอายุราชการไม่เกิน 10 ปี และยังประจำการอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าที (t-test) การทดสอบเชิงเส้นตรง (Test of Linearity) การทดสอบการถดถอยเส้นตรงเชิงซ้อน (Linear and Curvilinear Regression) และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Zero-Order Product Moment Correlation) ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจจะเป็นคนใจกว้าง มีความคิดริเริ่มในการเปลี่ยนแปลง และมีความเข้าใจหลักประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย

สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ ทักษะคิดทางการเมือง และการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งมีผู้ทำการวิจัยไว้ทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย ของรัฐบาล วิทยาลัยครู และสถาบันการศึกษาของนายทหาร - ตำรวจ อันเป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับกรวิจัยครั้งนี้ พอสรุปได้ดังนี้

ด้านการเรียนการสอนทางสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นเรื่อง การศึกษาและ เปรียบเทียบความคิดเห็นของทั้งครูผู้สอนและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอน และปัญหาการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ ในชั้นหลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการนำความรู้ไปใช้

การเรียนรู้ทางการเมือง งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาถึงอิทธิพลที่มีบทบาทต่อ พฤติกรรมการเรียนรูทางการเมือง ของนักเรียนซึ่งมีอายุ เพศ ระดับการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระบบการศึกษา อาชีพ ภูมิจำเนา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทักษะคิดทางการเมือง และวัฒนธรรมทางการเมืองต่างกันทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

ทักษะคิดทางการเมือง งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบทักษะคิดทางการเมือง และความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียน ซึ่งมีอายุ เพศ ระดับการศึกษา ประเภทของโรงเรียน ความรู้พื้นฐานของนักเรียน การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา สภาพการศึกษาของบิดามารดา ระบบการศึกษา สภาพครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อายุราชการ ต่างกันทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐบาล วิทยาลัยครูและสถาบันการศึกษาของนายทหาร - ตำรวจ

งานวิจัยในต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาทักษะคิดทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง การรับรู้ทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ของบุคคลต่างอาชีพ ใ้แก่ ครู เยาวชน นักเรียนทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และบทบาทของสตรี ตลอดจนนายทหาร และนายตำรวจ

งานวิจัยดังกล่าวนี้ว่าเกี่ยวข้องกับและมีประโยชน์ในการเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า
 เรื่องที่ทำการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก เพราะส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเรียนรู้การสอนทางสังคม
 ศาสตร์และรัฐศาสตร์ การเรียนรู้ทางการเมือง และทัศนคติทางการเมือง สำหรับการวิจัย
 เรื่องความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาการเมืองการปกครองไทยนี้ ยัง
 ไม่มีผู้ใดทำการวิจัยมาก่อนเลย โดยเฉพาะการวิจัยความคิดเห็นของนักเรียนนายทหารและ
 ตำรวจ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรดังกล่าวนี้ มักจะมีโอกาสก้าวขึ้นไปเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ
 ในการกำหนดทิศทางทางการเมืองในสังคมต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์
 อย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนการสอนการเมืองการปกครองของไทยในสถาบันการศึกษาของ
 ทหารและตำรวจ อันส่งผลไปถึงการแก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมการเรียนการสอน และพัฒนา
 การเมืองการปกครองของไทยให้ คืบคลานขึ้นอย่างแน่นหนา.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย